

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för socialt arbete

Magisterprogrammet i socialt arbete med inriktning mot psykosocialt arbete

BARN I GRÄNSLANDET

mellan frivillighet och tvång

Socialekreterares beskrivning av det fortsatta arbetet med familjer
efter domstolens avslag på ansökan om vård enligt LVU

Våren 2008
Magisteruppsats

Författare:
Caroline Agnehus
Lena Ahlin

Handledare:
Anders Törnqvist

SAMMANFATTNING

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka hur socialsekreterare beskriver det fortsatta arbetet med familjen när domstolen avslagit socialnämndens ansökan om vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Vi har studerat hur socialsekreterare beskriver att dessa ärenden handlades efter domstolens avslag, hur socialsekreterarna hanterade och upplevde det fortsatta arbetet med familjen, om socialsekreterarna bedömer att barnens behov blev tillgodosedda och vilket stöd socialsekreterarna efterfrågar från organisationen i dessa situationer.

Vi har genomfört en kvalitativ studie där vi intervjuat tio socialsekreterare i Jönköpings län som alla har fått avslag av domstol på ansökningar om LVU-vård i så kallade miljöärenden under åren 2001-2006.

De teoretiska perspektiv vi valt att analysera empirin utifrån är relationens betydelse i psykosocialt arbete, förmåga till förändring, socialarbetarens dubbla roll, organisation, stress och utbrändhet.

Socialsekreterarna i vår studie upplevde svårigheter i samarbetet med familjen efter domen. I de flesta ärenden har det skett handläggargbyten och i tre ärenden har socialsekreterarna blivit ”avsatta” av föräldrarna efter domen. Socialsekreterarna beskriver svårigheterna kring sin dubbla roll. Efter domen krävs ett fortsatt samarbete kring insatser och socialsekreteraren får gå från att vara en myndighet som ifrågasätter, utövar makt och kontroll till att vara lyhörd, stödjande och uppmuntrande. Deras bedömning har varit att föräldraförmågan inte varit tillräcklig och att socialtjänsten inte lyckats få till stånd tillräckliga insatser på frivillig väg och därför valt att ansöka om LVU. I intervjuerna framkommer det att socialsekreterarna förlorat tron på att nödvändig förändring är möjlig, vilket försvårar det fortsatta behandlingsarbetet. Socialsekreterare är en yrkesgrupp som riskerar att drabbas av stress och utbrändhet. Studien visar att socialsekreterarna utvecklar olika strategier för att hantera sin arbetssituation. Socialsekreterarna upplever att arbetsbelastning och tidsbrist försvårar deras arbete och de efterfrågar därför stöd från organisationen att prioritera dessa ärenden.

Av intervjuerna framkommer att socialtjänstens kontakt med familjen upphörde omgående i två ärenden efter domstolens avslag. I hälften av ärendena kom omfattande insatser till stånd, i resterande ärenden samtyckte familjen till begränsade insatser. Ingen valde att överklaga beslutet och i enbart ett ärende har socialtjänsten efter en tid på nytt ansökt om LVU-vård, trots att socialsekreterarna ansåg att barnens behov inte blev tillgodosedda.

Vår studie visar att det finns en risk för att barns behov inte blir tillgodosedda efter att domstolen avslagit ansökan om LVU-vård. Studien visar att det finns ett behov av förbättrade rutiner kring uppföljning av dessa ärenden för att säkerställa att barn som socialtjänsten bedömer vara i behov av omfattande insatser och som befinner sig i gränslandet mellan tvång och frivillighet, får sina behov tillgodosedda.

Sökord: socialarbetarens dubbla roll, makt, psykosocialt förändringsarbete, organisation, stress, utbrändhet, LVU, myndighetsutövning, samarbete

Tack!

Vi vill tacka er socialsekreterare som tagit er tid att träffa oss för intervju. Vi har lärt oss mycket genom att träffa er.

Ett stort tack till vår handledare Anders Törnquist för goda råd, snabb återkoppling och uppmuntran.

Vi vill även tacka vår chef Christina Hemborg som gett oss möjlighet att läsa på magisterprogrammet och våra kollegor för visat intresse.

Vi vill också tacka våra föräldrar för det stöd som ni visat genom barnpassning och boende under studietiden.

Ett stort tack till våra älskade män, Peter och Robert, som uppmuntrat och gett oss tid att genomföra detta arbete.

Till sist vill vi tacka varandra för god kamratskap och många trevliga stunder. Utan varandra hade vi inte lyckats att ro detta projekt i land.

Tänk att drömmar kan slå in och måla livet i andra färger!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte	2
1.2 Frågeställningar.....	2
1.3 Bakgrund	2
1.3.1 Lagstiftning på området	2
1.3.2 Hur fattas beslut om LVU-vård?	3
1.3.3 LVU-vård som inte blev av, rapport av Länsstyrelsen i Jönköping	4
1.3.4 Tidigare forskning	6
2. METOD	7
2.1 Val av metod	7
2.2 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	8
2.3 Urval	9
2.4 Bortfallsanalys	9
2.5 Etik	10
2.6 Intervjuer, bearbetning och analys	10
3. TEORI	11
3.1 Teori för psykosocialt arbete	11
3.2. Relationens betydelse i socialt arbete	11
3.3 Förändringsförmåga	12
3.4 Socialarbetarens dubbla roll- stöd, kontroll och makt	13
3.5 Organisation	16
3.5.1 Gräsrotsbyråkrater	16
3.6 Teori kring stress och utbrändhet	17
3.6.1 Kris	17
3.6.2 Stress	18
3.6.3 Utbrändhet	19
4. RESULTAT	19
4.1 Hur handlades dessa ärenden efter domstolens avslag?	19
4.1.1 Socialtjänstens fortsatta kontakt	19
4.1.2 Kom insatser till stånd?	20
4.1.3 Överklagades domen?	21
4.2 Hur upplevde och hanterade socialsekreterarna det fortsatta arbetet med familjen?	21

4.2.1 Socialsekreterarnas upplevelse och känslor kring domen	21
4.2.2 Socialsekreterarnas upplevelser kring samarbetet	22
4.2.3 Socialsekreterarnas tankar och upplevelser kring arbetet utifrån sin dubbla roll	23
4.3 Bedömde socialsekreterarna att barnens behov blev tillgodosedda?	24
4.3.1 Hade det varit bättre utifrån barnens behov att inte ansöka om LVU?	25
4.4 Vilket behov av stöd från organisationen efterfrågar socialsekreterarna?	26
5. ANALYS	27
5.1 Hur handlades dessa ärenden efter domstolens avslag?	27
5.1.1 Socialtjänstens fortsatta kontakt	27
5.1.2 Kom insatser till stånd?	28
5.1.3 Överklagades domen?	29
5.2 Hur upplevde och hanterade socialsekreterarna det fortsatta arbetet med familjen?	29
5.2.1 Socialsekreterarnas upplevelser och känslor kring arbetet	29
5.2.2 Socialsekreterarnas upplevelser kring samarbetet	30
5.2.3 Socialsekreterarnas tankar och upplevelser utifrån sin dubbla roll	31
5.3 Bedömde socialsekreterarna att barnens behov blev tillgodosedda?	31
5.4 Vilket behov av stöd från organisationen efterfrågar socialsekreterarna? ...	32
6. SLUTDISKUSSION	34
Litteraturreferenser	37
Bilagor.....	Intervjumall
.....	Informerat samtycke

1. INLEDNING

När ett barn far illa väcker det mycket känslor. Det visar sig ofta i debatten som sker när ett barns situation lyfts fram i media. Vi minns alla det tragiska som hände Bobby 2006 och Louise 2007. Debatten handlar oftast om varför socialtjänsten inte agerat, om bristfälliga utredningar och om hur barn kan fara så illa utan att omgivningen reagerar. Ofta får socialtjänsten mycket kritik som handlar både om att socialtjänsten inte ingripit i tid till barns skydd, men lika ofta om att de gjort godtyckliga omhändertaganden som inte varit till hjälp utan orsakat skada.

Tvångsvård är ett starkt uttryck för samhällets makt att ingripa i individers liv. De flesta är överens om att tvångsvård ibland kan vara nödvändigt, men diskussionen går ofta het kring när och hur samhället skall ingripa. Sociallagstiftningen har en grundläggande princip om frivillighet, men barns behov av skydd under de förhållanden som anges i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, innebär ett undantag från detta. Vi har en lagstiftning som syftar till att bevaka och tillgodose barns rätt till en trygg uppväxt och acceptabla levnadsvillkor. Inte minst FN:s barnkonvention ger uttryck för barns rättigheter och att deras bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn.

Att arbeta som socialsekreterare med barnavårdsutredningar enligt 11 kap 1 § socialtjänstlagen innebär att man i sitt arbete måste ta ställning till när LVU-vård är behövlig. En barnavårdsutredning där man har för avsikt att ansöka om vård enligt LVU kräver ett omfattande arbete och kräver ett stort engagemang. Utredningen kan inledas och bedrivs utan föräldrars samtycke. En sådan utredning väcker mycket känslor både hos familjen som utreds och hos utredande socialsekreterare. I de flesta fall bifaller länsrätten ansökan, men ibland avslås ansökan då man bedömer att kriterierna för LVU-vård inte är uppfyllda eller att insatser kan erbjudas med samtycke från familjen i hemmiljö. Samtyckeskravet är en relativt ny företeelse i svensk lagstiftning och framstår som unik internationellt sett (Ponnert 2007). Det innebär att tvångsvård inte kan bli aktuellt om vårdbehovet kan tillgodoses med parternas samtycke. Ett uttryckt samtycke kan dock bedömas som otillräckligt, men måste alltid värderas och bedömas. I de fall ärenden avser barn under 15 år, vilket ofta är fallet i de ärenden som berör barnens hemmiljö, avser samtyckeskravet föräldrarna. Domstolen kan således bedöma att parternas samtycke är tillräckligt för att vårdbehovet skall tillgodoses och därmed hänvisa till frivilliga insatser. Frivilliga insatser kräver fortsatt samarbete mellan socialsekreterare och föräldrar.

Samarbete med föräldrarna för barnens bästa är en grundpelare i socialtjänstens arbete, men inte helt okomplicerat. En svårighet är socialsekreterarens dubbla roll som skall förena stöd och kontroll, där samma personer arbetar med både behandling-utredning-omhändertagande och efterföljande kontakter med barn, familjehemsföräldrar och föräldrar. Hur blir det för de inblandade när dessa olika roller ställs på sin spets och när socialtjänsten ansöker om att omhänderta familjens barn och får avslag på sin ansökan och på nytt skall börja arbeta med stöd och behandling i samma familj? Hur kommer man vidare i samarbetet med familjen kring fortsatt stöd och behandling efter att tidigare ha ansökt om att omhänderta deras barn? Går det? Och i så fall hur?

Vi som gör denna studie arbetar som socialsekreterare med barnavårdsutredningar i en barn- och ungdomssektion. Vi har erfarenhet av att det kan innebära svårigheter i det fortsatta samarbetet med familjen när domstolen har avslagit socialnämndens ansökan. Vi vill därför i

vår studie undersöka hur socialsekreterare hanterar och upplever det fortsatta arbetet med familjen. Vår uppfattning är att den modell där man förenar stöd och kontroll är den mest representerade på socialkontoren i Sverige och så även i Jönköpings kommun där vi arbetar. Vi undrar därför hur det går för socialsekreterarna att kombinera de olika rollerna i sin yrkesroll när det ställs på sin spets vid ett avslag på en LVU-ansökan i domstolen? Hur gör de? Vilka redskap använder de eller är det ett omöjligt uppdrag?

1.1 Syfte

Vi vill i vår studie undersöka hur socialsekreterare beskriver det fortsatta arbetet med familjen när domstolen avslagit socialnämndens ansökan om lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU i så kallade miljöärenden.

1.2 Frågeställningar

- Hur handlades dessa ärenden efter domstolens avslag?
- Hur upplevde och hanterade socialsekreterarna det fortsatta arbetet med familjen?
- Bedömer socialsekreterarna att barnens behov blev tillgodosedda?
- Vilka behov av stöd från organisationen i dessa situationer uttrycker socialsekreterarna?

1.3 Bakgrund

1.3.1 Lagstiftning på området

I 1 § socialtjänstlagen formuleras målen för socialtjänsten som bygger på en demokratisk och solidarisk grund för människors självbestämmande och integritet och där människors ansvar skall frigöras och utvecklas. Frivillighet och delaktighet framhålls. Individ- och familjeomsorgen är en del av socialtjänsten där myndighetsutövningen utgör ett påtagligt inslag vilket kan göra ingrepp i människors tillvaro, mot deras vilja. Det myndighetsutövande arbetet omfattar utredningar, biståndsbedömningar, beslut samt omhändertaganden enligt socialtjänstlagen eller speciallagstiftningar. (SOSFS 1997:15)

Socialtjänstlagens 5 kapitel handlar om särskilda bestämmelser för olika grupper, bland annat barn och unga;

Socialnämnden skall

-verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden

-i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom

- med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken på en ogynnsam utveckling

- i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet

- i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, umgänge, boende eller adoption avgjorts.

Utdrag ur *Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga* (Lagtexter för socialtjänsten 2008)

§ 1 Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453).

§ 2 Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling skadas (2003:406).

§ 3 Vård skall också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende (1998:616).

§ 4 Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden. Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialtjänsten avser att ordna (2007:1312).

1.3.2 Hur fattas beslut om LVU-vård?

Socialtjänstens arbete regleras av socialtjänstlagen, SoL. Ett grunddrag enligt socialtjänstlagen är att vård och behandling skall ske i frivilliga former så långt det är möjligt. Socialnämnden har dock enligt 12 § SoL ett särskilt ansvar för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Om inte samhället i samförstånd med vårdnadshavare och den unge, när han fyllt 15 år, kan genomföra behövlig vård, måste det i vissa fall finnas en möjlighet att använda tvång för att förhindra en ogynnsam utveckling hos den unge. Likaså den unges behov av skydd kan motivera att man använder en tvångslagstiftning. Därför finns, som ett komplement till socialtjänstlagen, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. LVU reglerar sådana situationer då frivilliga insatser av olika skäl inte kan komma till stånd eller inte bedöms tillräckliga. Syftet med LVU är att samhället skall kunna fullgöra sin skyldighet att tillgodose barns behov av vård, skydd och behandling. Den gällande lagstiftningen trädde i kraft 1 juli 1990 (SOSFS 1997:15).

Tre förutsättningar måste vara uppfyllda för att tvångsvård skall vara tillämpligt;

- Ett missförhållande skall föreligga med anknytning till den unges hemmiljö (de sk miljöfallen) eller den unges eget beteende (de sk beteendefallen).

- Missförhållandet skall medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling allvarligt skadas.

- Behövlig vård kan ej ges på frivillig väg.

För att få till stånd vård enligt LVU är gången den att socialnämnden lämnar in en ansökan om vård enligt LVU hos länsrätten. Socialsekreteraren gör bedömningen, vanligen tillsammans med sin chef, när man bör ansöka om LVU-vård. Förslaget lämnas då tillsammans med en skriftlig utredning till socialnämnden eller dess utskott som bedömer om ansökan skall inlämnas till länsrätten. Länsrätten är således den instans som fattar beslut om LVU-vård är tillämpligt i det enskilda fallet (SOSFS 1997:15).

Den part som inte är nöjd med länsrättens dom kan överklaga beslutet, alltså både vårdnadshavare och socialnämnd. Det är då kammarrätten som omprövar beslutet. Kammarrättens beslut överklagas i regeringsrätten som enbart tar upp överklaganden om prövningstillstånd meddelas. Den vanligaste grunden för prövningstillstånd i sociala mål är om det finns behov av prejudicerande domar (SOSFS 1997:15).

1.3.3 LVU-vård som inte blev av, rapport av Länsstyrelsen i Jönköping

Länsstyrelsen i Jönköpings län tar sedan 1995 fram statistik kring ansökningar om LVU-vård. På så sätt kan de göra jämförelser mellan olika år så att man kan notera trender i hur lagen tillämpas. Man har sammanställt en rapport som bygger på en tillsyn man gjort i länet för att ta reda på vad som händer med dessa barn som socialnämnden i något skede har bedömt är i behov av tvångsvård, men där någon sådan vård inte kom till stånd. Syftet med tillsynen som presenteras i rapporten är att undersöka den process som leder fram till att det inte blir någon vård enligt LVU med tonvikt på socialnämndens agerande samt att undersöka vad som händer med dessa barn och ungdomar med tonvikt på socialnämndens insatser för dem.

Man konstaterar att det under åren 2001 och 2002 var 118 barn i Jönköpings län som var aktuella för *omedelbart omhändertagande och/eller ansökan om vård, men där vård aldrig kom till stånd*. 42 av dessa barn ingår i målgruppen för länsstyrelsens undersökning, 24 pojkar och 18 flickor. Ärendena berör ansökningar både avseende miljö- och beteendebarn. Länsstyrelsen har granskat akter, granskat domskälen i förvaltningsdomstolarnas domar och intervjuat handläggare.

När länsrätten avslår ansökningar om LVU-vård på grund av eget beteende är anledningen till att ansökan avslås i samtliga fall att domstolen inte funnit att kriterierna för indikationen ”missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende” är uppfyllda. Bilden är mera sammansatt när det gäller domstolarnas avslag i miljöfallen. Det kan vara att föräldrarna samtycker till placering eller en kombination av olika faktorer. Vanligen är det svårt att bedöma varaktigheten och det faktiska innehållet i det skydd som ges barnet av föräldrarna.

Av de 42 barnen fick 19 insatser från socialnämnden i omedelbar anslutning till att det var aktuellt med tvångsvård (inklusive de som varit omedelbart omhändertagna och det upphört).

Tabell 1

Placerade enligt SoL	10
Samtalskontakt	4
Regelbundna hembesök	2
Hemterapeut	1
Familjerådgivning	1
Annan öppenvårdsinsats	3

Nya utredningar inleddes inom kort tidsrymd beträffande tio av de andra barnen och olika öppenvårdskontakter etablerades. När det gällde de barn som fick insatser var det ibland oklart om och hur insatserna följdes upp. Överväganden skedde inte alltid med regelbundenhet och i tid. När det gällde öppenvårdsinsatser från någon annan enhet inom kommunen var ansvaret för uppföljning ibland inte helt tydligt.

Övriga 23 barn fick inte insatser. Situationen för dessa barn såg mycket olika ut. Det är svårt att veta om barnen fått andra insatser eftersom det inte alltid framgår av socialnämndens handlingar.

Det är svårt att få något grepp om hur många av barnen har det. Det gäller både dem som initialt fick insatser och de som inte fick det.

Tabellerna nedan syftar till att ge en uppfattning av antalet ansökningar som gjorts i länet under åren 1996-2006 ställt i relation till antalet avslag av länsrätten i länet på vårdansökningar under motsvarande år. Socialnämndernas ansökningar är relativt jämnt fördelade mellan miljö- och beteendeärenden. Det är dock betydligt vanligare att länsrätten avslår ansökan i miljöärenden. Anledningen till det eller analys av att siffrorna varierar kraftigt från år till år behandlas inte i rapporten.

Tabell 2

Ansökan om beredande av vård fördelade efter indikation miljö/ beteende för åren 1996-2004 i Jönköpings län

ÅR	MILJÖ	BETEENDE	TOTALT
1996	20	22	42
1997	19	13	32
1998	20	16	36
1999	12	15	27
2000	23	22	45
2001	21	18	39
2002	28	26	54
2003	19	29	48
2004	39	21	60

Tabell 3

Avslag av länsrätten på vårdansökningar fördelade efter indikation miljö/beteende för åren 2002-2004 i Jönköpings län

ÅR	MILJÖ	BETEENDE	TOTALT
1996	1	1	2
1997	4	4	8
1998	12	0	12
1999	5	1	6
2000	3	4	7
2001	10	2	12
2002	5	3	8
2003	0	2	2
2004	4	1	5

Utifrån sin tillsyn råder länsstyrelsen socialnämnderna till att lägga vikt vid att ha ett tydligare barnperspektiv, bättre beskriva riskerna för barnets hälsa eller utveckling, utreda föräldraförmågan i större omfattning och att utreda båda föräldrarnas förmåga, förbereda den muntliga förhandlingen, överklaga i övre instans och att ansöka igen. Likaså menar de att ett angeläget område för socialnämnderna är att förbättra rutinerna kring uppföljning och utvärdering.

1.3.4 Tidigare forskning

När vi sökt efter tidigare forskning runt vårt ämnesval har vi funnit forskning som på olika sätt beskriver klientarbetet inom socialtjänsten. Vad innebär klientarbete, vad hjälpprocessen innebär och hur den upplevs, aktörernas möten, organisationens påverkan, relationens betydelse och barnavårdsutredningar. Detta belyses av flera forskare och på olika sätt (Billquist 1999; Carlsson 2003; Kullberg 1994). Vi väljer dock att inte presentera materialet under tidigare forskning utan beskriver deras slutsatser i vårt teoriavsnitt.

Den forskning som vi funnit som bäst överensstämmer med vår studie är Ponnert (2007) med avhandlingen *Mellan klient och rättssystem - Tvångsvård av barn ur socialsekreterares perspektiv* om socialsekreterares utredningsarbete av barn och unga inom socialtjänsten. Författarens syfte var att beskriva och analysera tvångsvårdsprocessen ur socialsekreterares perspektiv, samt förstå och förklara hur detta påverkar socialtjänstens arbete med barn. Det empiriska materialet består av barnavårdsakter och fokusgruppsintervjuer med socialsekreterare. Analysen är främst inspirerad av Lipskys teori (1980) om gräsrotsbyråkrater och Hasenfelds teorier (1983) om människobehandlande organisationer. Ponnert har också använt ett kritiskt perspektiv på rättssystemets begränsningar och hur mötet med rättssystemet påverkar det sociala arbetets praktik. Att bedöma när tvångsvård av barn och unga är nödvändigt är förenat med stor osäkerhet. Ponnerts analys visar att socialsekreterare förknippar tvångsvårdsprocessen med en risk att förlora kontrollen över ärendet. Studien visar att socialsekreterarna använde sig av tre strategier för att minimera denna risk. Den första strategin var att invänta rättsliga bevis som styrkte socialsekreterarens övertygelse om att tvångsvård var förenat med barnets bästa. Den andra strategin var att använda en problemfokuserad argumentation i skriftliga LVU-utredningar för att påverka länsrättens

beslut i riktning mot tvångsvård. En tredje strategi var att i viss utsträckning växla positiva och negativa omdömen om familjen, och i synnerhet om föräldrarna, så att de inte skulle avsluta kontakten med socialtjänsten om länsrätten skulle avslå ansökan om tvångsvård. Studien visar också att socialsekreterare använder sig av olika typer av argumentation i LVU-utredningar, beroende på om fallet handlar om brister i hemmiljön (miljöärenden) eller om den unge har ett normbrytande beteende (beteendeärenden). LVU-utredningar avseende den unges beteende domineras av en hård argumentation och problemfokusering, medan problematiken i LVU-utredningar avseende miljöärenden framställs mer vagt och mångtydigt vilket kan vara en av orsakerna till att fler ansökningar i miljöärenden avslås. Socialsekreterare skapar olika bilder av barn, ungdomar och deras föräldrar i skriftliga utredningar, beroende på om intentionen är att påverka/kontrollera länsrättens beslut eller föräldrarnas framtida samarbetsvilja med socialtjänsten. Studien visar att när socialsekreterare upplever att det finns ett stort behov av kontroll i ett ärende, speciellt avseende yngre barn med brister i hemmiljön, så kan frivilliga insatser vara ett säkrare sätt att förvissa sig om fortsatt insyn i familjen. Det ger också möjlighet till fortsatt påverkan på barnets situation. Socialsekreterare betraktar inte tvångsvård som ett säkert sätt att skydda barn då tvångsvårdsprocessen förknippas med risk för att förlora kontrollen. Socialsekreterarna använder därför en stor del av utredningsarbetet till att motivera föräldrar att samtycka till frivilliga insatser/vård, vilket betraktas som ett säkrare sätt att få kontroll över ärendet.

I vår studie vill vi studera vad som händer i miljöärenden efter att en ansökan om LVU avslagits. Är socialsekreterarnas rädsla för att förlora kontrollen som Ponnert beskriver i sin avhandling befogad?

2. METOD

2.1 Val av metod

Det kvalitativa perspektivet innebär att man ställer frågan hur individen tolkar och formar sin verklighet (Backman, 1997). Det kvalitativa angreppssättet har primärt ett förstående syfte. Det centrala är att man vill pröva om informationen har generell giltighet och få en djupare förståelse för det problemområde man vill undersöka (Holme/Solvang, 1996).

Utifrån våra frågeställningar anser vi att det kvalitativa angreppssättet varit det bäst lämpade.

En induktiv studie innebär att man utgår från datainsamling, observationer i verkligheten, och ur det materialet söker dra mer generella och teoretiska slutsatser. En induktiv studie utgår från det som finns i det empiriska materialet och skall inte påverkas av förhandsuppfattningar, paradig och personliga uppfattningar (Wallén, 1996). Vår studie har en induktiv ansats. Vi har försökt att dra slutsatser utifrån vårt empiriska material och hålla oss så nära det som möjligt. Vi hade en intervjumall, men vi visste inte vilka frågeställningar som skulle forma studien utan lät det empiriska materialet styra det fortsatta arbetet med utformning av teman och frågeställningar. Därefter har vi sökt efter teorier som varit applicerbara på empirin.

2.2 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet definierar en undersöknings giltighet och i vilken utsträckning en studie mäter det den är avsedd att undersöka. Forskaren skall kunna redogöra för forskningsprocessen och ha en relevant teoretisk bas för sina slutsatser (Kvale, 1997).

Det finns risker med ett kvalitativt förhållningssätt avseende validiteten då en forskares upplevelse av en situation kan vara felaktig och det kan vara svårt att veta hur man ska få information som är så giltig som möjligt. Forskarens förförståelse kan både underlätta och försvåra tolkningar (Holme/Solvang 1996).

Att vi själva har kännedom om arbetsområdet kan båda öka förståelsen för vad de intervjuade uttrycker och därmed stärka validiteten, men det kan också innebära att vi gör våra egna tolkningar av det vi hör och upplever, vilket kan försvaga validiteten. Vi har under studiens gång varit medvetna om att denna omständighet kan vara både en styrka och en svaghet. Vi har därför haft för avsikt att redogöra för vilka teorier vi valt att analysera materialet utifrån och våra resultat har vi jämfört med den forskning vi hittat inom vårt område. Det har dock varit svårt att hitta tidigare forskning på området.

Vi är också medvetna om att vårt intervjumaterial kan vara påverkat av att socialsekreterarnas beskrivningar kan innehålla felaktigheter på grund av glömska eller positiva omskrivningar av sin egen roll i processen. Vi har i vår studie exempelvis inte kontrollerat socialsekreterarnas uppgifter med domsluten. Här finns utrymme för omedvetna omskrivningar vilket kan ha påverkat resultatet av studien.

En undersöknings tillförlitlighet och pålitlighet beskrivs i termen *reliabilitet* (Kvale 1997). Hög reliabilitet har en forskningsrapport om man utifrån olika och oberoende mätningar av ett och samma fenomen kommer fram till samma eller ungefärligen samma resultat (Holme/Solvang 1996).

För att stärka reliabiliteten har vi försökt att noga dokumentera forskningsprocessen och bifogat vår intervjumall.

Generaliserbarhet handlar om i vilken utsträckning forskningsresultat går att tillämpa eller överföra till andra situationer än det man undersökt. Det primära syftet med en kvalitativ studie är inte att finna generaliserbar kunskap utan mer söka fördjupad förståelse för ett fenomen (Kvale, 1997).

Vad avser reliabiliteten och generaliserbarheten i vår studie är frågorna formulerade utifrån vårt sammanhang och vi har gjort våra tolkningar av svaren. Även om syfte och frågeställningar vore desamma skulle troligen någon annan inte komma fram till precis samma resultat som vi. Kunskapen som vi fått genom vår studie är således subjektiv och kontextuell, men vår förhoppning är att vi har lyckats fånga gemensamma drag och teman och även olikheter som tillför kunskap om socialsekreterares upplevelser generellt. Att vi har vänt oss till socialsekreterare inom flera olika kommuner borde öka generaliserbarheten samt att deras erfarenhet sträcker sig över några års tid. Vi anser även att Ponnerts avhandling (2007) och länsstyrelsen i Jönköpings rapport (2004) styrker våra slutsatser.

2.3 Urval

Vi har under perioden augusti 2007-februari 2008 intervjuat tio socialsekreterare som har erfarenhet av att ha fått avslag av domstol på ansökningar om LVU-vård. Kriterierna var att det skulle ha gått minst sex månader sedan domslutet för att de skulle ha viss distans till ärendet och samtidigt ha möjlighet att ha följt ärendet en period efteråt. Vi tog kontakt med länsstyrelsen i Jönköpings län för att få kunskap om vilka kommuner som berörts av detta de senaste åren. Vi begränsade urvalet till länet av praktiska skäl då vi tänkte oss besöka de vi skulle intervjuas. Tidigt bestämde vi oss för att begränsa oss till så kallade miljöärenden eftersom vi tänker oss att det framförallt är i dessa ärenden föräldrarnas förmåga ifrågasätts och samarbetet med föräldrarna ställs på sin spets. Dessutom såg vi i länsstyrelsens rapport (2004) att dessa ansökningar avslås i högre utsträckning.

De senaste tio domarna avseende miljöärenden i länet där domstolen beslutat att avslå ansökan om vård enligt LVU har skett under åren 2002-2006. Tre av dessa domar berörde vår egen kommun. Eftersom två kommuner tackade nej till att medverka fick vi på nytt ta kontakt med länsstyrelsen och gå tillbaka till år 2001 för att finna ytterligare ärenden. Om vi hade sökt oss utanför länet hade vi inte behövt gå tillbaka så många år, men vi ansåg att detta inte skulle vara till någon nackdel för vår studie.

De vi har intervjuat arbetar alla inom kommunal socialtjänst med barn- och ungdomsvård. Alla utom två arbetar fortfarande med myndighetsutövning och barnavårdsutredningar inom socialtjänsten. Övriga två har nya inriktningar inom barn- och ungdomsvården. De vi har intervjuat har arbetat mellan 2 och 27 år inom området. Vi har i de ärenden man varit två handläggare träffat huvudhandläggaren i alla fall utom i ett. Eftersom vi var konsekventa i att fråga de tio sista socialsekreterare som fått avslag på sin ansökan i länet var det också det som styrde könsfördelningen. De intervjuade är alla utom en kvinnor. Vi har därför inte kunnat dra några slutsatser ur könsperspektiv i bearbetningen av materialet, vilket hade varit en intressant aspekt att beakta annars.

Fyra av de intervjuade arbetar i vår kommun. Två av dessa på arbetade på samma kontor som vi, en av dem arbetade inte vid intervjutillfället kvar. I det ena ärendet var en av oss medhandläggare. Vi funderade på om det var lämpligt att ta med det ärendet i vår studie eftersom socialsekreterarens svar skulle kunna påverkas av detta faktum. Vi diskuterade också att vi inte skulle kunna vara lika objektiva och ofärgade vid analys av socialsekreterarens svar som de andras. Vi valde ändå att genomföra och ta med intervjun eftersom den intervjun endast utgör en liten del av vårt totala arbetsmaterial. Vi talade med socialsekreteraren om dessa dubier. Socialsekreteraren kände inte att dessa omständigheter skulle påverka intervjuvaren.

Vi har valt att inte intervjuas klienter eftersom vår avsikt var att ta reda på hur socialsekreterare hanterar situationen och att det därför inte rymdes inom ramen för studien.

2.4 Bortfall

Två kommuner valde att inte delta i studien. Båda kommunerna tackade nej då handläggarna i de aktuella ärendena inte längre var i tjänst. Det har inte framkommit att deras byte av tjänst haft med det aktuella ärendet att göra. Det hade varit intressant att veta om deras svar hade sett annorlunda ut i förhållande till de svar vi har fått av dem som jobbar kvar i ärendena.

2.5 Etik

I våra intervjuer har vi använt oss av informerat samtycke. Vi har noggrant informerat intervjupersonerna om vilka vi är, syftet med studien, genomförande och hantering av uppgifter. De har också informerats om att de när som helst har kunnat avbryta intervjun samt gett dem möjlighet att bara svara på de frågor de vill.

I analysen behandlar vi de intervjuades berättelser med så stor anonymitet som möjligt för att inte röja sekretessbelagda uppgifter. Vi skriver inte ut namn eller vilka kommuner i länet vi har besökt.

För att öka läsförståelsen och anonymiteten har vi till viss del gjort redigeringar i citaten. Vi bedömer dock att innebörden i citaten inte har påverkats.

2.6 Intervjuer, bearbetning och analys

Vi har åkt till de intervjuades arbetsplatser. Vi bad dem uppdatera minnet genom att läsa i akten inför vårt besök och gärna ha akten framför sig vid intervjutillfället för att svaren i möjligaste mån skulle överensstämma med hur de kände och upplevde det då när de jobbade med ärendet. Vi var medvetna om att för flera av dem hade det gått många år och att man omkonstruerar det man upplevt.

Vi hade ett frågeformulär med 24 frågor som vi utgick från och gav oss ett omfattande material att arbeta med. Två av de intervjuade önskade få ta del av våra frågor i förväg, vilket de då fick göra. Våra frågor fokuserar lite på klienternas förhållanden och mer på socialsekreterarens uppfattning och upplevelse. Intervjuerna tog ungefär en timme att genomföra.

Vi spelade in intervjuerna på bandspelare och transkriberade dem ordagrant. Hydén och Hydén (1997) menar att en transkription inte är en överföring av talat språk till skrivet språk utan att det är något nytt som skapas när man skriver. De menar att en tolkning görs redan vid utskriften och att den inte är objektiv och exakt då det är en selektiv representation av talet som blir nedskrivet. Medvetna om detta valde vi att göra alla intervjuer tillsammans för att båda skulle höra vad som sades, hur det sades och dela den känsla som upplevs i rummet och som är så svår att återge med ord.

Efter att vi skrivit ned intervjuerna drog vi ut vissa nyckelord och teman av svaren. Utifrån dessa nyckelord och teman har vi sedan sammanställt materialet. Vi fann att frågorna berörde fyra områden; hur handlades dessa ärenden efter domstolens avslag, hur upplevde och hanterade socialsekreterarna det fortsatta arbetet med familjen, bedömde socialsekreterarna att barnens behov blev tillgodosedda samt vilket behov av stöd från organisationen efterfrågar socialsekreterarna. Vi fann alla områden intressanta och relevanta att skriva om och därför blev dessa områden våra frågeställningar.

3. TEORI

3.1 Teori för psykosocialt arbete

Vi har valt Bernler/Johnssons bok, *Teori för psykosocialt arbete*, (2001) som teoretisk bas då vi där funnit användbara teorier att analysera vårt empiriska material med, utifrån de frågeställningar vi valt. Vi anser liksom författarna att teorierna är isomorfa med den praktiska verklighet som empirin visat och därför användbara.

Bernler/Johnssons överordnade teoretiska perspektiv, och därmed även vårt, är generell systemteori och psykodynamisk teori. Systemteori fokuserar på interaktioner, transaktioner och det ömsesidiga beroendet mellan delarna i helheten. Detta synsätt hjälper oss att undvika att antingen fokusera på individen eller omgivningen/samhället. Den psykodynamiska teorin kan hjälpa oss att förstå individens reaktioner som person i ett socialt sammanhang. De begrepp som vi valt att analysera materialet utifrån är relationens betydelse, psykosocialt förändringsarbete och socialarbetarens dubbla roll. Vi har även valt att analysera vårt empiriska material utifrån teorier kring organisation, stress och utbrändhet.

Vi gör inga anspråk på att ha en allomfattande redovisning av dessa teorier, det ryms inte inom ramen för denna studie, utan bygger här på en kontext utifrån vilken vi analyserar våra empiriska resultat.

3.2. Relationens betydelse i psykosocialt arbete

Bernler/ Johnsson (2001) skriver att det mest centrala och grundläggande i psykosocialt arbete är att skapa och vidmakthålla en behandlingsrelation. De menar att utan relation så blir det ingen hjälp. För att en hjälprelation skall existera krävs i rätt stor utsträckning ett ömsesidigt gillande, respekt och justhet.

Även Carlsson påvisar vikten av ett gott samarbete i sin avhandling, *Så blir det hjälp – om hjälpprocesser i socialt arbete* (Göteborg 2003). Han hänvisar till flera författare; Marklund, Nordenstam & Penton 1994, Morén 1992, Bernler et al. 1993, Billquist 1999. Han menar att positivt bemötande och gott arbetsklimat är centrala inslag i en hjälpprocess och delvis en förutsättning för att klienterna skall få hjälp. När det saknas försämras samarbetet och möjligheterna till hjälp begränsas. Carlsson menar dock att även om socialsekreterarens bemötande är en viktig aspekt så utgör detta bara en del av processen och är inte det som enbart avgör om det blir hjälp. Carlsson hänvisar till Sahlin och Löfstrands (2001) studie om arbetslösa samt Puides (1981) studie om klienter som fått ekonomiskt bistånd vilka visar att ett gott bemötande inte räcker för att klienterna skall bli nöjda utan att det krävs de även får den hjälp de sökt till exempel bostad och ekonomiskt bistånd.

Törnquist (2004) har genom litteraturstudier undersökt hur utvärdering och kunskapsbildning på socialkontor ser ut. Han menar att det mest typiska och styrande i föreställningen om vad socialt arbete på svenska byråer är ” att socialt arbete är ett arbete med relationer för att åstadkomma förändring” (Törnquist 2004 sid. 22).

Carlssons avhandling (2003) visar att det finns flera avgörande faktorer för hur hjälpprocesserna utvecklas. Dessa är de föregående intentionerna, hur aktualiseringen skett, i

vilken mån aktörerna har en gemensam syn på problem och hjälpbehov, vad som sker i den initiala kontakten samt interaktionen i den fortsatta utvecklingen. När socialsekreterare och klient har en gemensam syn på problemen, hjälpbehoven och på vad man vill åstadkomma – processens riktning och mål- utvecklas processen vidare utan friktion. När parterna hamnar långt ifrån varandra och ett tolkningskrig bryter ut avstannar samarbetet och processen stagnerar. När motsättningarna inte löses leder det till att klienten underkastar sig socialsekreterarens problemsyn, skenanpassar sig och får en gisslanroll i det fortsatta samspelet, vilket resulterar i att processen havererar. I Carlssons avhandling kan man se att processen fortsätter i några ärenden trots detta, men drivs då vidare av den ena parten, socialsekreteraren, utan klientens egentliga medgivande eller aktiva medverkan.

Bernler/Johnsson (2001) skriver att båda parter i en hjälpprocess har redan innan de möts föreställningar och fantasier som i hög grad kommer att påverka relationen i det första mötet. Det är framför allt inom tre områden man har föreställningar 1) om problemet 2) om den andre och 3) om hjälpen. Både klientens och behandlaren problemdefinition kommer att styra deras syn på vilken typ av hjälp som är adekvat.

Bernler/Johnsson (2001) skriver om svårigheterna i relationen mellan klient och behandlare. Behandlaren måste kunna se klienten som både medmänniska och klient. De skriver att behandlaren måste säga både du och det i samma relation. Endast genom att samtidigt och i samma relation erkänna vår professionalitet och vår mänsklighet kan vi hoppas på att nå fram till en bärig behandlingsrelation.

Författarna Lennéer-Axelsson/Thylefors hänvisar i boken *Psykosocialt behandlingsarbete* (1999) till forskning som pekat på att behandlaren personlighet varit avgörande för effektiviteten (Parloff 1956, Lewin Marks & Hall 1957 m fl). Forskning har pekat på att det är mycket väsentligt att klienten känner sig accepterad och omtyckt och att behandlaren är mänsklig och äkta i kontakten.

Även Morén skriver i sin bok *Förändringens gestalt* (1996) att han anser att det är nödvändigt att en relation mellan socialarbetare och klient upprättas. Det krävs en relation för att man skall kunna bedöma om det föreligger en social utsatthet samt om klienten är villig att ta emot vägledning till förändring. Socialarbetarens uppdrag är att styrka klienten till en tro på att förändring är möjlig av dennes livssituation. Relationen är därför ett grundläggande förändringsvillkor. I relationen mellan socialarbetare och klient är tilliten ofta nödvändig för att klienten skall våga påbörja arbetet mot förändring.

3.3 Förmåga till förändring

Att kunna anpassa sig efter skiftande krav från omgivningen är för alla sociala system en nödvändighet. Bernler/Johnsson (2001) skriver att socialt arbete handlar om att skapa möjligheter till en positiv förändring hos de familjer vi möter. För förändring krävs att individen eller familjen har möjlighet att anpassa sig till rådande omständigheter. Denna förmåga till anpassning kallar Bernler/Johnsson för adaptivitet och förmågan att förändra sin anpassningsförmåga kallar de för metaadaptivitet. Inom socialt arbete skall vi söka förändra systemets förmåga att anpassa sig. Många av de familjer som vi möter i socialt arbete kan inte hantera kraven på förändring på ett för dem eller samhället tillfredställande sätt. Ofta har de många misslyckade lösningsförsök bakom sig som gör att de tappat tilltron till sig själva.

Bernler/Johnsson (2001) skriver om flera olika metoder i psykosocialt förändringsarbete. En av dem är direkt manipulation vilket ibland, men inte nödvändigtvis, är kopplat till tvångsåtgärder inom socialt arbete. De anser det fullt möjligt - och rekommendabelt - att inhämta människors samtycke även till sådana åtgärder. De skriver att det utredningsarbete som föregår ett tvångsomhändertagande, av exempelvis ett barn, praktiskt taget alltid sker med syfte att åstadkomma en gynnsam systemförändring. Själva omhändertagandet kan då vara ett led i ett mer omfattande förändringsarbete, med och i samarbete med familjen.

3.4 Socialarbetarens dubbla roll - stöd, kontroll och makt

I boken *Socialt arbete* (Meeuwisse m fl. 2000) skriver författarna att det finns ett moment av mer eller mindre utifrånstyrtd tvång med i bilden när man söker sig till hjälporganisationer såsom socialtjänsten. Man måste exempelvis vända sig till socialtjänsten för att man inte har några pengar eller man tvingas gå dit för att det finns misstankar om att ens barn far illa. I det första fallet är det en medborgare som vänder sig till socialtjänsten för att få del av socialtjänstens resurser och i det andra fallet är det socialtjänsten som tar initiativet och vill ändra en familjs sätt att fungera så att det bättre stämmer med samhällets normer och värderingar. Ett viktigt drag hos alla organisationer är att de kontrollerar över resurser av olika slag, resurser som är betydelsefulla och efterfrågas av klienterna. Kontroll över resurserna innebär också i förlängningen möjligheter till maktutövning gentemot klienter. Författarna skriver att det faktum att socialarbetarna har makt över resurser är helt centralt i deras relation med klienterna.

Studier som gjorts i direkt klientarbete mellan socialarbetare och klient visar att det existerar en svår balansgång i arbetet. Socialsekreteraren sitter på två stolar genom att både vara tjänsteman och hjälpare. Skau presenterar i sin bok *Mellan makt och hjälp* (1992) sin studie om relationen mellan hjälpare och klient och skriver att dubbelheten leder till att man utvecklar strategier för att hantera den. Dessa strategier kan bli farliga för den enskilde eftersom de är svåra att påverka då de är på ett omedvetet plan. För att undgå detta måste man enligt Skau vara helt medveten om den inbyggda dualismen som finns i yrkesrollen.

Dubbelheten i förändrarpositionen är utmärkande för det psykosociala arbetet skriver Bernler/Johnsson (2001). Socialarbetaren har resursfördelning och kontrollerande uppgifter och befinner sig då utanför systemet. Men de har också stödjande och terapeutiska funktioner och bör då befinna sig inom det behandlande systemet. Denna dubbelhet i yrkesrollen, som också finns hos de flesta behandlande yrken ses ofta som en belastning och en svårighet. Bernler/Johnsson ser den som teoretiskt inbyggd i behandlarrollen i psykosocialt arbete. De menar att denna dubbelhet är nödvändig och om vi bortser från den förnekar vi vår professionalitet i behandlarrollen.

Lennér-Axelsson/Thylefors skriver i boken *Psykosocialt behandlingsarbete* (1999) om tre olika alternativ som brukar diskuteras när det gäller att arbeta med denna dubbla funktion i psykosocialt arbete.

1. Personal från socialvården svarar för kontrollfunktionen och verkställer utredningar, omhändertagande m.m. All behandling sker av annan personal inom andra enheter.
2. Man förenar stöd och kontrollfunktionen men låter olika personer sköta de olika arbetsuppgifterna.

3. Man förenar stöd och kontroll. Samma personer arbetar med behandling-utredning-omhändertagande, efterföljande kontakter med barn-familjehemsföräldrar-föräldrar etc.

Författarnas erfarenhet är att modell tre är den som långsiktigt ger den bästa lösningen för familjen. Även om det innebär mycket känslostormar och konflikter har den berörda familjen möjlighet att reagera direkt på dem som haft ansvaret. Personalen i sin tur tvingas analysera och motivera sina ställningstaganden och kan inte smita undan. De menar även att det för ett gott resultat krävs att behandlaren lärt känna familjen och satsat på stödjande insatser innan man eventuellt kommer fram till en nödvändig separation mellan barn och föräldrar.

Även Morén (1996) är kritisk till att dela upp myndighetsutövning och behandling i olika separata delar i socialtjänstens organisation då socialt arbete inte är så entydigt och att det inte finns några tydliga gränser mellan dessa båda. Förändringsarbete är en process där det är svårt att definiera en början och ett slut.

Vi har, tar eller får makt i våra relationer skriver Bernler/ Johnsson (2001). De skiljer på resursmakt och tilldelad makt. Med *resursmakt* avser de den makt som kommer ur att den ena har större resurser avseende det som är relevant för maktfördelningen. En socialarbetare har exempelvis större och bredare kunskap om samhället, om lämpliga vägar att gå för att få tillgång till samhällets resurser, och därmed infinner sig en kunskapsmakt gentemot klienten. Även Morén (1996) skriver att kunskap och bakgrund är två viktiga maktfaktorer i mötet mellan socialarbetare och klient. Även "titlarna" socialarbetare och klient är laddade och ger olika maktmässiga utgångspunkter för mötet. Socialarbetaren är den som förväntas förändra klienten och inte tvärtom. Resursmakt kan missbrukas skriver Bernler/Johnsson. Socialsekreterare kan pressa sin klient till det ena eller andra genom att hota med att "om du inte gör det och det" så kan jag inte hjälpa dig etc. Den kan också användas så att kraven inte är adekvata i förhållande till den hjälp man avser att ge.

Skau (1992) skriver att hjälpapparaten använder ofta ett för klienten obegripligt fackspråk för att beskriva olika sidor av hans personlighet och livssituation. Det är ett välkänt faktum att den typen av maktuppvisning gör att klienten upplever ett förödmjukande främlings- eller utanförskap. En subtilare och mer genomgripande maktutövning är att hjälpapparaten genom att benämna verkligheten så skapar, förändrar och tillägnar sig samma verklighet.

Med *tilldelad makt* avser Bernler/Johnsson (2001) två olika slag; den som har givits den ena parten av en tredje part utanför relationen och den som har givits till den ena parten av den andra. I psykosocialt arbete har behandlaren tilldelats makt av samhället i sin roll som socialarbetare. Verksamheten styrs av lagar och bestämmelser som reglerar verksamheten. Den är tilldelad i varierande grad beroende yrkesgrupp. Som offentligt anställd går det inte att avsäga sig makten. Man kan inte förneka sin tilldelade samhällsmakt och samtidigt upprätthålla en offentlig tjänst. Enligt Bernler/Johnson måste man i en fruktbar behandlingsrelation erkänna den makt som existerar samt försöka minimera den så långt det är möjligt. Då vi har eller tilldelas makt kan man se denna som potentiell makt eller ett maktintervall. I de övre delarna av intervallet använder sig tjänstemannen maximalt av sina möjligheter att utöva makt, i de lägre delarna utgör makten något man använder först då alla andra möjligheter är uttömda. För att minimera makten måste man erkänna dess existens.

Bekräftad makt kallar Bernler/Johnsson (2001) den maktform där behandlaren tilldelats makt av klienten. De menar att all behandling måste bygga på bekräftad makt. Klienten måste ge sin tillåtelse att behandlaren tar över ansvar för handling, intention eller process men det krävs då att klienten bekräftar att detta är vad han önskar.

Bernler/Johnsson (2001) presenterar följande principer för upprättande av kontrakt mellan klient och socialarbetare i psykosocialt arbete;

1. En acceptabel samstämmighet om mål och medel i behandlingen, det vill säga vad vi skall syssla med och hur.
2. Överenskommelse om realitetsfaktorerna, när och var vi ses, tystnadsplikt etc.
3. Ett klargörande av maktförhållandena, inklusive vad behandlaren har rätt att göra och inte göra.

Inom kommunikationsteorin brukar man skilja på symmetrisk och komplementär interaktion, skriver Bernler/Johnsson (2001). De leder till motsvarande relationer. Vid en symmetrisk interaktion är parternas aktioner likartade och maktförhållandet balanserat. Vid en komplementär interaktion kompletterar istället parternas aktioner varandra och maktstrukturen blir sned. Den som är "one-up" kommer att styra relationens utformning. Men om den som är "one-down" styr relationen talar man om en metakomplementär interaktion. För att behandlaren skall ha handlingsfrihet i behandlingen måste relationen vara metakomplementär. Då får behandlaren rätten att handla av klienten, han styr samtidigt som klienten styr genom att acceptera det. På så sätt har klienten den överordnade makten. Maktstrukturen kompliceras av de andra typerna av makt, särskilt när de är obekräftade, vilket ofta är fallet menar Bernler/Johnsson. Makten missbrukas när de sammanblandas. Den administrativa makten och kunskapsmakten ger mig inte någon självklar rätt att styra behandlingen i en viss riktning.

Socialarbetarens roll är dels att ha teoretiska och praktiska kunskaper för att utföra ett professionellt psykosocialt arbete, dels att kunna analysera det problem/ den situation som denne tillsammans med den hjälpsökande har till uppgift att förändra, förmåga att kunna handla, det vill säga att med hjälp av medvetna interventioner arbeta med förändring och utveckling.

Egelund (1997) har via studier av journaler, observationer och intervjuer studerat hur man arbetar med familjer och barn. En maktaspekt som framträder i studien är den tolkningsrätt som tillfaller socialtjänsten. Familjerna ger råmaterialet till diskussionerna om sig själva och sin situation, därefter blir de utestängda från bearbetningen av informationen.

Skau (1992) skriver att hjälprelationens två grundläggande dimensioner makt och hjälp är relevant för de flesta yrkesgruppen som arbetar med människor. Att utöva makt är i sig varken negativt eller positivt. Det kan vara nödvändigt för att kunna hjälpa, och det kan ibland leda till stor skada. Särskilt där de mest kännbara och iögonfallande uttrycken saknas är det viktigt att man inte låter sig tro att denna aspekt inte har någon betydelse i sammanhanget. Skau skriver vidare att en strategi som hjälpare ibland tillgriper är att dölja maktaspekten både i synen på sig själv och inför klienterna, och att bara definiera sig som ren hjälpare, vilket författaren menar är en farlig strategi. Maktaspekten finns ändå alltid där, oberoende av

aktörernas medvetenhet eller vilja. Men så länge det saknas medvetenhet om den är den omöjlig både att påverka och kontrollera.

Eriksson beskriver i *Klientbaserad kvalitetsstudie av socialtjänsten* (1999), hur socialtjänstens individ och familjeomsorg består av både en hjälp- och servicesida och en tvingande. Hon ser att det finns en dubbelhet i arbetet där kontroll och omsorg skall samsas. Eriksson menar att maktutövningen riskerar att även påverka de mer serviceinriktade sidorna av arbetet.

3.5 Organisation

Ahrne skriver i boken *Organisationer och samhälle* (1999) att organisation innebär en bestämd sammanslutning av individer där det sker en samordning av handlingar. För att tillhöra organisationen ställs det krav och förväntningar som deltagaren måste acceptera. Det kan bland annat vara att utföra ett bestämt arbete och att följa beslut som fattas. Därmed krävs någon form av auktoritet i organisationen som alla har accepterat när de valt att delta.

Det är främst Lipsky och Hasenfeld som brukar nämnas som organisationsteoretiker inom välfärdsorganisationer.

Hasenfeld skriver i boken *Human Services organisations* (1983) att välfärdsorganisationer är mycket speciella då de både har människor som konsumenter och råmaterial för sin verksamhet. Detta ger en moralisk aspekt och en viss osäkerhet då människor är komplexa och inte förutsägbara produkter. En grundläggande karaktär i välfärdsorganisationer är, enligt Hasenfeld, det maktövertag som organisationen har över klienten. Detta blir oundvikligt när klienter överlämnar ansvaret åt organisationer och blir beroende av dem. Organisationens normer, värderingar och hållning påverkar ytterst den enskilde individen, klienten.

3.5.1 Gräsrotsbyråkrater

Det som Lipsky uppehåller sig vid i boken *Street-level Bureaucracy* (1980) är att välfärdsorganisationer ofta delegerat stor beslutanderätt till den enskilde byråkraten, Street-level bureaucrats som Lipsky kallar dem och som vi menar socialsekreterare är en del av. Gräsrotsbyråkrater kännetecknas av att de i arbetet har direktkontakt med människor samt ett omfattande handlingsutrymme. Deras arbete är svårt att kontrollera och präglas av begränsad insyn från omvärlden. Detta gör att den enskilde handläggaren har stor möjlighet att göra självständiga bedömningar. Stor beslutanderätt i kombination med att man har en norm inom organisationen att behandla alla klienter lika och samtidigt ställa krav på ransonering av tjänster till klienter går sällan ihop. Ett utmärkande drag för de organisationer som gräsrotsbyråkrater tillhör är att arbetet innehåller en hög grad av självständighet och sker i stor utsträckning enligt eget omdöme, trots att de är underställda de beslut som fattas i politiska nämnder. Detta handlingsutrymme ger stort utrymme för godtyckligt handlande, vilket man också efterfrågar då man vill att gräsrotsbyråkraten skall vara flexibel i varje unikt möte med klienter. Verksamheter av denna typ präglas ofta av ambitiösa politiska mål i kombination med hög arbetsbelastning, samtidigt som byråkraterna direkt får möta människors reaktioner på myndighetsbeslut. Denna typ av yrken medför en ökad risk för utbrändhet och hög personalomsättning. Man lider ofta av konstant resursbrist då servicebehovet tenderar att öka i samma takt som nya resurser tillförs. Gräsrotsbyråkraten arbetar under ständig stress vilket enligt Lipsky (1980) leder till att man distanserar sig från jobbet, väljer att prioritera vissa

ärenden, specialiserar sig på vissa områden för att bli ombärlig och tenderar att förklara allt utifrån teori och ideologi. Byråkraten försvarar ofta sitt handlande med att förneka sitt handlingsutrymme och skylla på lagar och rutiner som styr hennes/hans arbete.

Gräsrotsbyråkratens arbetsområde har ofta mål för sin verksamhet som är svåra att tyda och klienterna som man möter i arbetet har i stor utsträckning inte tagit kontakten frivilligt utan känt sig tvungen av olika anledningar. För att komma fram till lösningar i arbetet är klienten och byråkraten beroende av varandra, men det är byråkraten som har inflytande över hur arbetet skall utformas.

Morén påpekar i boken *Det hotfulla erbjudandet* (1990) att socialarbetaryrket inte är något statistiskt som lärs in från generation till generation utan kräver ständig utveckling av fungerande och nyanserade reflektionsverktyg. Detta innebär att det måste finnas ett ständigt pågående dialektiskt förhållande mellan den teoretiska och den praktiska erfarenheten.

Skau (1992) skriver om dilemman som finns i de yrkesgrupper som arbetar med människor. För att utvecklas i sitt arbete och i sin yrkesroll krävs att man lär av sina egna och andras erfarenheter för att korrigera framtida arbete. För att kunna dra sådana lärdomar krävs tid för eftertanke och bearbetning, ensam eller tillsammans med andra, och tid finns inte, eller vi tar oss den inte.

Kullberg skriver i boken *Socialt arbete som kommunikativ praktik* (1994) också om socialsekreteraren som "gräsrotsbyråkrat" då de har att verkställa beslut som tagits på politisk nivå samt av högre myndigheter. Socialsekreteraren måste hantera den dubbla rollen i egenskap att vara anställd vilket innebär krav på att vara insatt i organisationens mål och regler men samtidigt ta hänsyn till klientens önskemål och behov av hjälp.

Billquist skriver i sin studie *Rummet, mötet och ritualerna* (1999) att socialsekreterare har ett stort handlingsutrymme och möjlighet till maktutövning när så krävs, men att de ändå ofta känner känslor av maktlöshet och uppgivenhet. Gräsrotsbyråkratens stora handlingsutrymme innebär inte att det alltid underlättar arbetet utan uppfattas också som ansvarskrävande, betungande och ångestskapande.

3.6 Teori kring stress och utbrändhet

Akademikerförbundet för Sveriges socionomers riksförbund, SSR, genomförde en studie 2006 som pekar på att socialarbetarnas arbetsituation har stora brister. Många socialsekreterare ansåg att arbetet präglades av hög personalomsättning, resursbrist, hög arbetsbelastning och omorganisationer. Socialsekreterarna ansåg inte att det fanns möjligheter till att uppfylla socialtjänstens intentioner.

3.6.1 Kris

Bernler/Johnsson (2001) skriver att kris smittar. När socialtjänsten beslutar att ansöka om LVU innebär det naturligtvis en enorm oro och stress för den familj det berör. Många av dessa familjer är dessutom av olika anledning redan i kris när de kommer i kontakt med socialtjänsten. Att vara den som skall genomföra utredningen samt ha kontakt med den familj det berör innebär ofta en stor psykisk press på socialsekreteraren, men kräver ofta även ett hårt och intensivt arbete under en tid. För ett sådant arbete krävs att socialsekreteraren har

inlevelse och förståelse men risk finns för att man uppslukas och överidentifierar sig med klienten och hans problem. Att vara med om och delta i en sådan process kan utlösa en krisreaktion hos socialsekreteraren, men även orsaka stress och utbrändhet.

Hillegard (1985), Hammarlund (2001) och Cullberg (2006) som alla har en psykodynamisk uppfattning om kris menar att kriser bör uppfattas som något normalt och är erfarenheter som alla människor går igenom. Krisreaktionen bör studeras utifrån samspelet mellan individen och krisen, samt utifrån de erfarenheter en person har sedan tidigare.

Hillegard, Keiser & Ravn (1985) är socialarbetare och har även de betonat aspekten av samhällets och kulturens betydelse av att människor hamnar i kris. Författarna skriver att kris är ett kortvarigt tillstånd som alltid orsakas av yttre händelser, men som kan ha olika styrka.

Cullberg skriver i *Kris och utveckling* (2006) att ett psykiskt kristillstånd innebär att ens tidigare erfarenheter och inlärd reaktionssätt inte är tillräckliga för att man skall förstå och psykiskt bemästra den livssituation som man råkat in i. Cullberg menar att det finns fyra aspekter som kan precisera krissituationen ytterligare vilket innebär att den kan få olika betydelse för olika personer. Dessa är hur den utlösande situationen ser ut, vilken inre och personlig betydelse händelsen har för individen, vilken innebörd händelsen får för den drabbade samt individens sociala förutsättningar.

3.6.2 Stress

Rönmark skriver i sin avhandling *Fallna löv* (1999) att stress är en reaktion hos en individ på en yttre händelse eller situation. En händelse eller omständighet som framkallar stress kallas stressor. Individen svarar på händelsen med fysiologiska reaktioner. Stressreaktioner är kroppens alarmsystem. Stresshormoner frigörs, puls och blodtryck höjs muskler spänns och det centrala nervsystemet aktiveras. Kroppen förbereder sig för att försvara sig mot hotet. Psykologiska reaktioner inbegriper beteende, tankemönster och känslor. Det psykologiska försvaret aktiveras och har till uppgift att skydda den psykologiska strukturen mot obehagliga emotioner och tankar som framkallas av stressbelastningen.

Rönmark (1999) skriver även att den uppkomna stressen är beroende av hur den enskilda individen uppfattar den aktuella stressorn, liksom hans bedömning av vilka resurser som är tillgängliga för att möta hoten. Det finns tre principiella utfall av hur stressorn påverkar individens välbefinnande: den har ingen påverkan, den påverkar positivt eller den påverkar negativt. Psykologisk stress uppkommer ur en bedömning av att den föreliggande stressorn innebär ett hot mot individens välbefinnande då individen upplever krav som överstiger hans resurser. Stress är en obalans mellan omgivningens krav och den enskildes resurser. Det finns stora individuella skillnader i hur man klarar av att hantera stress. En viktig faktor för hur man hanterar stress är KASAM, som man brukar översätta till känsla av sammanhang. Hur upplever man situationen? Är den begriplig, hanterbar och meningsfull? Det finns även stora skillnader i hur man upplever stress i olika kulturer och tidsåldrar.

Ett sätt att hantera stress är att använda sig av copingstrategier. Rönmark (1999) skriver att copingstrategier används för att anpassa sig till rådande omständigheter. En sådan strategi kan vara att acceptera och finna något fördelaktigt av situationen. Man kan se coping som en mediator för emotionella reaktioner på stressfyllda livshändelser. Man skiljer på problemfokuserad och känslomässig coping. Problemfokuserad coping innebär att man

antingen försöker reducera kraven eller utöka resurserna för att kunna hantera kraven. Känslomässig coping har två komponenter, affektregulering och emotionell avlastning och används för att kontrollera en stressfylld situation.

3.6.3 Utbrändhet

Rinnan/Sylvan skriver i boken *Hjälparens utsatthet* (1994) om utbrändhet. Utbrändhet drabbar oftast människor som är engagerade i sitt arbete och för att bli utbränd krävs att man ”brunnit av entusiasm, höga ideal och ambitioner”. Dessa känslor övergår vid utbrändhet till apati, utmattning och dåligt självförtroende.

Rinnan/Sylvan (1994) menar att orsakerna till utbrändhet står att finna i;

1. diffusa och dåligt formulerade mål
2. för lite stöd från arbetsledningen och organisationen
3. för svåra arbetsuppgifter i förhållande till den egna kompetensen.

Risken ökar när gapet mellan mål och medel är stort enligt Rinnan/Sylvan (1994). Varningssignaler som författarna beskriver är att man blir hård och känslolokall, upplever sig vara oersättlig och utvald, att man inte har något val samt känslor av uppgivenhet.

4. RESULTAT

4.1 Hur handlades dessa ärenden efter domstolens avslag?

4.1.1 Socialtjänstens fortsatta kontakt

I tre ärenden *upphörde socialtjänstens kontakt med familjen* omgående eller nästan omgående efter domstolens beslut. I ett av dessa hölls ett familjerådslag med ett uppföljande möte inom en månad. Socialtjänsten erbjöd ytterligare insatser, men familjen medverkade inte till ytterligare kontakt. Socialsekreteraren känner till att flera utredningar sedan har inletts och att en ny ansökan om LVU inlämnats många år efter avslaget. I ett annat ärende flyttade familjen till en annan kommun och socialsekreteraren vet inte om det kom igång insatser i den nya kommunen. Socialtjänsten kontaktade den nya kommunens socialtjänst för att informera om ärendet och man vet att kontakt inleddes. I det tredje ärendet motsade sig familjen all fortsatt kontakt med socialtjänsten. I detta ärende var målsättningen med LVU att få till stånd en insats utanför socialtjänstens verksamhet. Familjen samtyckte till denna insats i domstolen, men eftersom socialtjänsten inte hade fortsatt kontakt med familjen vet man inte om den insatsen påbörjades.

”Jag vet inte om den kontakten påbörjades. Vad vi tror så gjorde den det, men i vilken omfattning har vi ingen aning om. Det hade vi aldrig fått reda på. Det hade varit omöjligt att följa upp. Men vi tror ändå att det fanns en kontakt, men vad den ledde till eller hur mycket det var, det vet vi inte.”

Avseende byte av handläggare kan vi konstatera att av de sju ärenden där kontakt med socialtjänsten fortgått, är det endast i två ärenden som samma handläggare är kvar i ärendet. I ett av dem ”*ligger handläggaren lågt*”, det vill säga har liten kontakt med familjen och står mest kvar som ansvarig handläggare med ansvar för uppföljning av insatsen. I det andra ärendet är handläggaren inte den som skrev utredningen och var med vid länsrättsförhandlingen.

Ett par handläggare blev direkt avsatta av familjen efter förhandlingen i domstolen. Efter byte av handläggare har dock kontakt med socialtjänsten fortgått i dessa ärenden. Två handläggare slutade, oberoende av ärendet, på sina tjänster i direkt anslutning till domen. En av dem, hade enbart ett utredningsuppdrag och fortsatte därför inte att jobba med ärendet.

4.1.2 Kom insatser till stånd?

Länsrätten avslog ansökningarna eftersom man ansåg att kriterierna för LVU inte var uppfyllda och/ eller att behovet kunde tillgodoses genom frivilliga insatser. I samtliga fall ansåg både domstol och socialtjänst att det fanns behov av stöd, men domstolen bedömde att det kunde tillgodoses på frivillig väg.

I sju ärenden kom insatser i någon form till stånd efter avslaget i domstolen. Omfattningen och längden på insatserna varierade mellan de olika ärendena. Insatserna som kom till stånd stämde inte alltid överens med det familjen sade sig samtycka till i rätten.

I två ärenden gjordes *frivilliga institutionsplaceringar* av förälder och barn under några månader, vilket var socialtjänstens målsättning med ansökan. Ett av dessa ärenden flyttades senare över till en annan kommun på grund av att familjen flyttade och socialsekreteraren känner inte till om det kom till stånd insatser där. I det andra ärendet kom det till stånd insatser inom öppenvården efter placeringen. Dessa insatser har pågått sedan dess.

I tre ärenden kom mer *omfattande öppenvårdsinsatser till stånd i enlighet med vad föräldrarna samtyckte till* vid domstolsförhandlingen. I en av dessa familjer påbörjades familjebehandling och boendestöd. Socialtjänsten fick även hjälpa till med att få barnet i barnomsorg. I det andra ärende återupptogs de öppenvårdsinsatser som familjen haft tidigare, familjebehandling samt kontrollbesök av socialjour. Här hade familjen också ett mycket aktivt nätverk som fanns med under hela utredningstiden och fungerade som stöd åt familjen. I det tredje ärendet kom det till stånd familjebehandling och kontaktfamiljsinsats samt att socialtjänsten såg till att barnet kom i barnomsorg. Familjen sade här upp alla insatser inom sex månader då de inte kom överens med kontaktfamiljen och inte ansåg sig vara i behov av fortsatt stöd.

I två ärenden kom det till stånd *insatser i mer begränsad omfattning*. I det ena ärendet tillsattes en kontaktfamilj. I det andra kunde en familjebehandlingsinsats påbörjas, om än i mycket mer begränsad omfattning än familjen samtyckte till i domstolen. I detta ärende samtyckte familjen till en vårdplan vid domstolsförhandlingen som de inte höll alls. Socialsekreteraren säger;

”Av elva, tolv punkter samtyckte de sedan till två, tre kring vad öppenvården skulle jobba med.”

I ett av dessa ärenden tog det fyra månader innan insatserna kom igång på grund av semestertider.

”Jag tror det dröjde till hösten innan öppenvårdsinsatsen kom igång på det nya och lite mer intensiva sätt som vi bestämde att vi skulle försöka oss på . Så där kändes det ju som det blev väldigt absurt. Först så gör man en ansökan för att man är så orolig och sedan blir det något slags glapp i flera månader för att sedan komma igång med en intensivinsats.”

Tabell 4

Insatser

Frivillig institutionsplacering	2
Omfattande öppenvårdsinsatser	3
Insatser i begränsad omfattning	2
<u>Inga insatser</u>	<u>3</u>
Summa	10

4.1.3 Överklagades domen?

Ingen av de tio kommunerna överklagade domstolens beslut.

”Jag tror inte det var aktuellt bara. Jag tror inte att vi.. Nej, vi diskuterade det nog, men inte något ingående, så jag tror vi släppte det.”

”Det var nog lite att musten gick ur... Och det var väl också det att vi tänkte, Då väntar vi och samlar ihop ytterligare och låter det gå en tid, så därför hade vi inga tankar på att vi kör direkt...”

I ett av de tio ärenden har socialtjänsten på nytt ansökt om vård enligt LVU. En ansökan gjordes då om omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU, vilken bifölls. I två ärenden var en ny ansökan på gång vid intervjutillfället, ett respektive sju år efter tidigare ansökan.

4.2 Hur upplevde och hanterade socialsekreterarna det fortsatta arbetet med familjen?

4.2.1 Socialsekreterarnas upplevelse och känslor kring domen

Hälften av socialsekreterarna tyckte det var jobbigt när domstolen avslog ansökan om LVU. Vi kan inte se något samband mellan vilken anledningen till ansökan var, till exempel barnens ålder eller föräldrarnas problematik, och socialsekreterarnas känslor inför avslaget. Det verkar snarare vara så att socialsekreterarnas inställning till behovet av LVU-vård samt utgången av vilka insatser som sedan kom till stånd påverkar mer. Socialsekreterarna beskriver både ilska, oro, uppgivenhet och maktlöshet inför domstolens avslag. Några beskriver även att de själva kritiskt granskade och analyserade sitt eget arbete.

”Jag tyckte det var väldigt jobbigt, jo det gjorde jag. Det kastade omkull alla mina tankar om hur vi hade tänkt. Det tog ganska lång tid innan jag kom på, nä jag hade inte kunnat göra på annat sätt. Visst hade vi kunnat skriva en mycket bättre utredning och tagit hänsyn till andra aspekter som vi inte hade gjort, men att barnet behövde en annan miljö för att utvecklas enligt sina förutsättningar, jo, det tror jag var rätt som vi tänkte då.”

”Man har tänkt på barnet hela tiden, det har man, man har inte glömt.”

”Dels blev jag förvånad och så blev jag arg, det var den spontana känslan så, att va fasen, ska ungar ha det så här? Tycker länsrätten att ungar ska ha det så här?... och också mycket funderingar kring... köper man det föräldrar säger rakt av? ... Det var verkligen en förhandling där dom var väldigt tydliga med ord. Kunde säga vissa saker men när man tittade på innehållet och på hur dom hade agerat så var det så tydlig diskrepans. Vi funderade mycket.. alltså då är det ingen idé att vi gör ansökan för det kan alltid sitta föräldrar som säger, nä det där är inte sant.”

Några socialsekreterare ansåg att domen var väntad. Hos dessa fanns det en viss tvekan inför bedömningen och ansökan. Dessa verkar ha haft lättare att acceptera domstolens beslut.

”Att det skulle kännas som ett nederlag, det kan jag inte känna. Man är nästan alltid ambivalent, när man inte är det så har det gått så långt att det nästan är för långt, när man vet att det håller.”

Ett par socialsekreterare var nöjda med utgången då de fick till stånd föreslagna insatser i form av placering på frivillig väg och bedömde därmed att barnets behov blev tillgodosedda.

En socialsekreterare kände en viss prestigeförlust inför kollegor och politiker och funderade över vad de skulle tänka om henne när det inte gick igenom.

De flesta beskriver att de är nöjda med sin egen insats och att de inte ser att de kunde gjort så mycket annorlunda. En socialsekreterare beskriver att hon inte är nöjd då hon känner att hon inte följde sin egen åsikt och känsla utan agerade utifrån andras åsikter och påtryckningar. De som är mest självkritiska och lägger de problem som uppstått mer på sig själva, är de som har flest år i yrket.

4.2.2 Socialsekreterarnas upplevelser kring samarbetet

Sju av socialsekreterarna upplevde att samarbetet under utredningstiden var bra eller okej. Tre beskriver att det var dåligt eller obefintligt.

”Alltså konstigt nog tyckte jag att med tanke på deras svårigheter, deras psykiska hälsa, hade det gått ganska bra. Även om mamman var väldigt emot oss så fanns det möjlighet till dialog. Vi lyckades alltid prata med henne, det tog tid, men vi lyckades. Det fanns en vilja hos henne, att hamna i konflikt men återuppta dialogen. Det kändes som om dom var med, och det skrev vi ju i utredningen. Jag tror att vi skrev att trots att vi haft olika syn på olika situationer så har det alltid funnits möjlighet till dialog och så tycker jag att det var.”

Hälften beskriver att de redan under utredningstiden fått en ”svart” roll. Ett par av dessa beskriver att detta var ett medvetet val från deras sida som skett i överenskommelse med medhandläggaren. De andra beskriver att det ”bara blev så.”

I ”*Fick ni olika roller under arbetet?*”

S ”*Ja det fick vi ju...Jag var inte den aktiva utan jag fanns med bakom när huvudhandläggaren inte var här så fick jag samtal vid några tillfällen från föräldrarna, från mamman. Men jag var inte aktiv och det var en medveten strategi som vi hade... ”*

I ”*Varför det?*”

S ”*Vi gör så ibland, särskilt i de svårare ärenden, att vi är två men den ena är mer aktiv än den andra och det har lite att göra med att vi inte ska köra slut på båda därför att vi är en liten arbetsgrupp och inte har så många att välja mellan. Man blir ju körd som handläggare och då ska det finnas back-up som tar vid om det blir så.”*

Tre av de intervjuade beskriver att samarbetet helt avbröts efter domstolens avslag och därmed upphörde familjen att vara ett ärende på socialtjänsten.

S ”*Det tog slut, ja, det gjorde det. Vi kunde inte ha något samarbete.*

I ”*Så kunde ni inte gå vidare?*

S ”*Nä, det kunde vi inte göra... Mig veterligen hade vi ingen kontakt med familjen efter länsrättens dom. Icke ett samtal, det var omöjligt.”*

Fyra av tio intervjuade socialsekreterare arbetade kvar i ärendet efter domstolens beslut. I två av dessa ärenden kom föreslagna insatser till stånd på frivillig väg. Tre socialsekreterare har blivit avsatta av klienten då klienten inte velat ha fortsatt samarbete med dem och önskat byta handläggare. Tre har inte funnits kvar på grund av flytt, byte av tjänst samt enbart utredningsuppdrag.

Fyra socialsekreterare beskriver det fortsatta samarbetet som dåligt. Tre beskriver det fortsatta samarbetet som bra, varav två av dem fick till stånd föreslagna insatser på frivillig grund.

S ”*...vid det här mötet sa hon att hon inte ville ha mig som handläggare överhuvudtaget, hon kunde inte tänka sig att överhuvudtaget ha kontakt med mig längre. Hon kunde säga det väldigt, det var inte aggressivt men väldigt sakligt och hon la fram sina skäl för det och det hade både med att göra att det var svårt att samarbeta med någon som velat ta hennes barn och någon incident som varit för några år sedan..”*

4.2.3 Socialsekreterarnas tankar och upplevelser kring arbetet utifrån sin dubbla roll

Några socialsekreterare upplever att det blev en maktförskjutning efter domen och ändrar därmed förhållningssätt i arbetet med klienten. De beskriver att de blev mer lyhörda och beredda att gå med föräldrarna för barnens skull, man ser föräldern mer som samarbetspartner. De beskriver att även klienterna ändrade attityd till att bli mer krävande och ifrågasättande. Föräldrarna blev redan vid det första samtalet efter domen mer styrande och socialsekreterarens dubbla roll blev då mer tydlig. De fick gå från att vara myndigheten som ifrågasätter, utövar makt och kontroll, till att vara lyhörd, stödjande och uppmuntrande.

”*När man skall gå in i att driva ett LVU så måste man ju hålla en linje och, jag vet inte om det blir så tydligt men... Visst ni tycker inte som vi, men vi gör det i alla fall. Alltså det blir*

väldigt mycket det man gör när man gör ett LVU och sen mer tillbaka till det förhållningssätt man har innan man bestämt sig för ett LVU. Hur skall vi tillsammans kunna få till det här? Så det blir ju på nå't sätt ett mjukare eller mer samarbetsorienterat bemötande."

"Då (efter domen) var barnet tillbaka (hos föräldern) och då är det ju föräldern som har huvudansvaret för barnet och vi kan bara vara med som stöd i deras situation och då blir det ju vad föräldrarna ser att de kan ta emot för stöd och vad de önskar för stöd som man får vara väldigt lyhörd för."

"Hon fick väl mer makt efteråt, så klart. Jag fick backa tillbaks. Där ser du, det höll inte. Men det bjöd jag på hennes triumf, hon skrattade triumferande."

Ett par socialsekreterare vill inte koppla samman makt med klientarbete.

S *"Jag använder aldrig ordet makt. Det existerar inte för mig, absolut inte."*

I *"Upplevde du att du fick en försvagad position?"*

S *"Det har man ju på så sätt att de väljer bort en."*

"Det är svårt att tänka på vår relation med klienter som en maktrelation, tanken stöter mig. Jag vill se det från vår sida att skapa dialog och lyckas vi inte från vår sida så misslyckas vi."

Hälften upplevde inte att det blev en maktförskjutning.

"Nä alltså, det här är en väldigt hjälpsökande svag kvinna och hon var lika hjälpsökande efter avslaget. Alltså det var inte, där fick ni, titta nu eller, nä utan det var en otroligt svag kvinna, så kändes det aldrig, nä det var aldrig någon maktposition."

4.3 Bedömde socialsekreterarna att barnens behov blev tillgodosedda?

Tabell 5

På fråga om socialsekreterarna bedömer att barnens behov blev tillgodosedda svarar de;

Nej	4
Ja	2
Delvis	1
Vet inte	3
Summa	10

Att de inte vet beror på att de inte har fortsatt kontakt på grund av att de inte är kvar som handläggare eller att socialtjänsten inte har fortsatt kontakt med familjen. De två som anser att barnens behov blev tillgodosedda är de där det kom till stånd en frivilliga institutionsplaceringar.

"Men jag ser ju det jag ser när jag träffar dem och jag ser ju att det är barn som studsar och far och som är överallt och ingenstans och strukturer och rutiner och sån't saknas."

”Vissa delar uppfylldes av det vi ville åstadkomma, det rent basala. Det tycker jag nog. De valde ju själva att nu vill vi inte ha er som stöd. Då hade vi inte längre mandat att tvinga oss på. Det fanns heller inga skäl som vi såg det till en ny ansökan om LVU.”

”Om det blev en frivillig kontakt med BUP så hoppas jag att hon fick någon slags hjälp och att det blev bättre än det var innan vi kom in, men vi vet inte.”

4.3.1 Hade det varit bättre utifrån barnens behov att inte ansöka om LVU-vård?

På fråga om de tror att det utifrån barnets behov hade varit bättre att ingen ansökan gjorts svarar alla utom en att det trots allt var bra att de ansökte. Några känner dock en viss tveksamhet.

”En jättebra fråga! Den slog mig i mellangärdet. Det blir ju så för man står med sånt tryck. Man vet ju inte vad som är mina egna tankar och känslor eller vad min chef lägger på mig. Skolan ligger på om att något måste göras, det måste hända något. Man blir så frustrerad ibland att man måste kunna få ett utbrott ibland utan att bli klassad som galen. Om jag säger så här, jag hade ju mamman på mig också. Att jag gjorde så här var ju också ett sätt att få stopp på den här konflikten med ständiga bråk mellan mamma och pappa, anmälningar och motanmälningar. Det var ju en del i att vi inledde LVU-utredning, att ta sig ur träsket. Jag tänker att om jag inte hade gjort det så hade de hållit på att bråka fortfarande. När man sätter en gräns så föds ju något annat.”

De flesta tror att det var bra att en ansökan gjordes eftersom det kan ha lett till en positiv utveckling och varit till gagn för barnen. De anser att det var en bra markering och att det var bra att få det provat. Några säger att de inte hade kunnat göra på annat sätt.

”Genom att ansöka så har vi markerat för föräldrarna att vi ser brister, allvarliga brister, och på något sätt har detta bidragit till att de då haft fortsatt kontakt med socialtjänsten. Och samarbetet med socialtjänsten har varit till barnets gagn. Det har lett till att hon kommit in på förskolan och haft tillgång till massa andra resurser som hon kanske inte haft annars så jag tror det var bra. Det har markerat och satt igång en process hos dem. Om den processen är tillräcklig vet jag inte, men jo, jag tror att det är positivt.”

Andra kan se en fördel i att ha provat ärendet i domstol för att tydliggöra att frivilliga insatser inte är tillräckligt vid en eventuell ny ansökan.

”Jag tänker att man inte i onödan ska ansöka om LVU, men vi ska inte alltid veta till 100 % att det blir. Vi kan inte veta det. Det känns ganska tryggt att kunna lämna det till länsrätten. Där sitter folk och alla kan göra sin röst hörd, så jag tycker inte det var dumt, utan bra. Speciellt när jag inte själv kan se någon annan lösning, när vi bedömer här att det är jätteallvarligt. Så det kändes inte som det var ett nederlag. Man kanske inte kan säga så, men det kändes bra att lyfta det till länsrätten och få deras syn på det och sedan komma tillbaka igen när vi hade provat.”

4.4 Vilket behov av stöd från organisationen efterfrågar socialsekreterarna?

Det som socialsekreterarna upplevde hindrade dem att agera på det sätt de ville var främst bristen på tid, tid för reflektion, analys, kunna förstå och nå klienterna, inhämta kunskap, mer tid för samtal med barnen och möten med föräldrarna. Flera nämner arbetsbelastningen som ett problem.

”Det var väldigt mycket, vi jobbade under tidspress. Hade vi haft mer tid hade vi inhämtat mer kunskap för att förstå föräldrarna bättre. När du förstår en människa bättre har du bättre möjlighet att nå fram till den människan, eller hur?”

Flera lyfter fram byte av handläggare och personal som ett problem och har tankar kring att det försvagat skyddet av barnen då det tar tid att ”komma in i ett ärende” och att man på så vis tappar fart och tiden går. Några har funderingar kring varför nuvarande handläggare inte gjort någon ny ansökan om LVU, trots att det gjorts nya anmälningar om stor oro.

De flesta har haft extern och intern handledning under tiden de arbetat med ärendet, men ingen har haft extra extern handledning i de aktuella ärendena. Någon nämner behov av att en utomstående är med och hjälper dem att lyfta och analysera ärendet, fundera kring teoretiska kunskaper och människosyn. Vad känner jag? Vad tror jag? Hjälp att se vad min bedömning är och vad andra anser runt omkring för att undvika att bli alltför påverkad och styrd av andra människor. Någon lyfter fram brist på erfarenhet som en begränsning och hade nu i efterhand önskat handledning av en mer erfaren kollega.

”Man sitter ju med två glasögon. Det är ju det som är så otäckt. Nu sätter jag på mig de här och då framträder det. Sätter jag på mig de andra så ser jag något annat. Därför är det så viktigt att hålla på att bolla.”

”Om jag hade fått handledning på det.. om jag verkligen hade fått plocka fram det jag kände var fel.. Här var jag så pass ny, det blir så mycket annat att ta hänsyn till.”

En socialsekreterare lyfter upp behovet av att tydliggöra rollfördelningen mellan dem som arbetar i ärendet. Diskutera och tydliggöra i gruppen vilka roller vi har och har fått och varför och hur vi kan arbeta vidare utifrån dessa roller. Socialsekreteraren beskriver sin egen roll som ”god” och svårigheterna med att bära den rollen. Det kan väcka avundsjuka, uppfattas som naivitet och att man inte vågar eller kan vara tuff och tydlig när så krävs.

En socialsekreterare har känt sig begränsad i sitt arbete av ekonomin då föreslagen insats bedömts vara för dyr.

De flesta beskriver att de är nöjda med det stöd som de fått av sin närmsta chef. De beskriver att de haft möjlighet att diskutera ärendet med dem och att cheferna stöttat dem i deras bedömning. Det framkommer i de ärenden där chefen eller politiker blivit kontaktade av klienten direkt att handläggaren upplever att de fått extra mycket stöd, då arbetsledningen blivit mer inblandad och berörd av ärendet.

En socialsekreterare föreslår att chefen skulle vara ansvarig för att samla alla inblandade både under och efter utredningen för att ge tid för reflektion och analys av arbetet då det ansvaret inte bör ligga på den enskilde handläggaren.

5. ANALYS

5.1 Hur handlades dessa ärenden efter domstolens avslag?

5.1.1 Socialtjänstens fortsatta kontakt

Resultatet i studien visar att kontakten avbröts omgående eller nästan omgående i tre av tio ärenden efter domstolens avslag. Här ställs frågan på sin spets, gränsen mellan frivillighet och tvång. I ett av dessa ärenden framkommer det att socialtjänsten överlämnat ansvaret till socialtjänsten i den nya kommunen genom att överlämna information. I detta ärende är det svårt att se att socialtjänsten skulle ha kunnat agera på ett annat sätt. I de övriga två har det i våra intervjuer inte framkommit vilka ansträngningar som gjorts för att vidmakthålla en fortsatt kontakt med familjen. Vi kan bara konstatera att man släpper kontakten med familjen utan uppföljning då man inte får till stånd insatser, trots att man gjort bedömningen att barnens behov inte är tillgodosedda i hemmet och där tillräckliga insatser inte kommit till stånd på frivillig väg.

Av de vi har intervjuat är två socialsekreterare fortfarande handläggare i det aktuella ärendet. En av dessa socialsekreterare ligger lågt på grund av att relationen är ansträngd. I två ärenden har man frångått rutinerna och separerat utredning och behandling. Det är ett för litet underlag att dra några långtgående slutsatser av, men vi kan konstatera att socialtjänsten fortfarande har kontakt med familjerna i dessa båda ärenden. Socialtjänsten har haft kvar kontakten med familjerna under flera år efter domen i dessa och omfattande insatser har pågått under denna tid. Alla de intervjuade arbetar i kommuner där man har valt att låta socialsekreteraren arbeta med både stöd och kontroll, det vill säga med både utredningsarbete och behandling, i enlighet med den modell som bland annat Bernler/Johnsson (2001) förespråkar. Familjerna får då möjlighet att reagera direkt på den handläggande socialsekreteraren och personalen tvingas analysera och motivera sina ställningstaganden. Egelund (1997) framhåller vikten av att även göra familjerna delaktiga i utredningsprocessen genom att låta dem ta del av tolkningar och bedömningar och ge dem möjlighet att reagera på dessa. Vår studie omfattar inte själva utredningsprocessen men kanske är föräldrarnas möjlighet till delaktighet under utredningen en omständighet som kan påverka möjligheten till ett fortsatt samarbete?

De flesta socialsekreterarna upplever stora svårigheter med samarbetet där några klienter till och med kräver att få byta handläggare. Vår studie visar inte på att denna modell fungerar bättre än där man separerar utredning och behandling. Ponnert (2007) beskriver också svårigheter med denna modell då utredningar anpassas utifrån förhoppningen och vetskapen om att man ska lyckas bibehålla en fortsatt kontakt med familjen.

Socialtjänsten tappar helt kontakten med två familjer och får inte till stånd insatser i den utsträckning man önskar. Hade det gjort någon skillnad om man hade separerat utredning och behandling och ser det annorlunda ut i de kommuner där organisationen ser ut så?

Vi kan inte se något samband mellan hur man som socialsekreterare bedömer relationen till klienten under utredningstiden och hur den fortsatta kontakten med socialtjänsten utvecklats efter domstolens avslag som bl a Carlsson (2003) påvisar i sin forskning. Enligt våra intervjuer har inte relationerna burit trots att socialsekreterarna bedömt relationerna som relativt goda under processen.

Flera handläggare har bytts ut och socialsekreterarna beskriver att det tar tid att sätta sig in i nya arbetsuppgifter i ett pågående ärende och att risken finns att man tappar både kunskap och engagemang för det enskilda ärendet. De har funderingar kring hur det påverkar skyddet av barnen. En tanke bakom den modell som förenar myndighetsutövning och behandling är att den minskar risken för detta. Den verklighet som råder med hög personalomsättning innebär att kontinuiteten som är tanken med denna modell ändå går förlorad.

5.1.2 Kom insatser till stånd?

I åtminstone två ärenden upphörde kontakten helt mellan socialtjänst och familj i anslutning till domen. Både socialtjänst och domstol ansåg att det fanns behov av insatser i familjen, men domstolen utgick från att det kunde tillgodoseas på frivillig väg.

Vårt material pekar på att det är svårt att arbeta med förändringsarbete om det inte finns en gemensam syn på hjälpbehovet. Bernler/Johnsson (2001) menar att det utredningsarbete som sker i samband med ansökan om LVU praktiskt taget alltid sker med syfte att vara ett led i ett mer omfattande förändringsarbete. Det finns i intervjuerna inget som tyder på att socialsekreterarna hade någon medveten tanke med utredningen som ett förändringsverktyg, men några tänker i efterhand att processen fört något gott med sig.

I samtliga ärenden, med viss osäkerhet i ett ärende, samtycker föräldrarna till vissa insatser i domstolen, det vill säga under tvång samtycker de till insatser. I två ärenden leder processen fram till ett samtycke till en frivillig institutionsvistelse. Av alla tio ärenden är det i enbart fem som omfattande insatser i enlighet med vad de samtyckte till i rätten faktiskt kommer till stånd efteråt. Om det inte finns ett samförstånd kring behovet av insatser mellan klient och socialsekreterare och det ges valmöjligheter ser vi att det blir en möjlighet till att dra sig undan den kontakt man sagt sig samtycka till. Det stämmer in på det Carlsson (2003) beskriver när parterna står långt ifrån varandra. Processen drivs vidare av socialsekreteraren utan klientens egentliga medgivande eller aktiva medverkan. Klienten gör på detta sätt ett passivt motstånd som försvårar att insatser kommer till stånd. Carlsson kommer även fram till att det krävs en hjälprelation som bygger på ett ömsesidigt gillande, respekt och justhet i rätt stor utsträckning för att det skall bli hjälp. Kanske går detta förlorat i en LVU-process där socialsekreterarna lyfter fram föräldrarnas svagheter i utredning och vid muntlig förhandling och därmed försvårar att hjälp kommer till stånd. Carlsson hänvisar till studier om att det inte räcker med en god relation för att klienter skall bli nöjda med den hjälp de fått utan det kräver att de fått den hjälp de ansökt om att få. Även detta kan försvåra det fortsatta arbetet då socialtjänsten ofta beviljar insatser utifrån deras och domstolens bedömning och inte enligt klientens önskemål.

Morén (1996) skriver att socialarbetarens uppdrag är att styrka klienten till en tro på att förändring är möjlig. I flera intervjuer framkommer det att socialsekreterarna bedömt att nödvändig förändring inte är möjlig på frivillig väg och att man därför valt att ansöka om LVU. Socialsekreterarna har bedömt att föräldrarnas förmåga till adaptivitet eller metaadaptivitet inte räcker till för att täcka barnens behov som Bernler/Johnsson (2001) menar är en förutsättning för psykosocialt förändringsarbete. Deras bedömning kvarstår även efter domstolens avslag, vilket gör det svårt för dem att arbeta med det fortsatta förändringsarbetet på ett trovärdigt sätt.

5.1.3 Överklagades domen?

I samtliga fall ansåg socialtjänsten och domstolen att det förelåg behov av insatser från socialtjänstens sida. Kontakten bryts helt i åtminstone två av dessa ärenden och endast i fem ärenden kommer mer omfattande insatser till stånd. Ändå väljer socialtjänsten att inte överklaga beslutet.

Lipsky (1980) menar att gräsrotsbyråkraten ofta skyller på och anpassar sig efter lagar och rutiner som styr arbetet. Det finns en hög grad av medvetenhet hos denne om att man är underställd de beslut som fattas i politiska nämnder. Detta i kombination med att socialsekreterarna känner en trötthet och känsla av att "musten går ur en", kan bidra till att man inte överklagar domen. De familjer som socialtjänsten förlorar kontakten med behöver socialtjänsten också hitta rutiner för att följa upp. Det framkommer inte av intervjuerna att man har strategier för uppföljning av dessa familjer.

Att så få nya ansökningar görs kan bero på bristande uppföljning av ärendet då det av intervjuerna framkommit att uppföljning inte sker av alla ärenden. Bernler/Johnsson (2001) skriver att vi behöver upprätta ett nytt kontrakt med familjen efter att domstolen avslagit ansökan eftersom all behandling behöver byggas på bekräftad makt. Några socialsekreterare i vår studie kan också beskriva hur de på detta sätt omförhandlar med klienten. Som en socialsekreterare beskriver det; "att gå tillbaka till ett mer samarbetsorienterat bemötande".

5.2 Hur upplevde och hanterade socialsekreterarna det fortsatta arbetet med familjen?

5.2.1 Socialsekreterarnas upplevelser och känslor kring arbetet

Det framkommer i intervjuerna att socialsekreterarna påverkats av att delta i den process som det innebär att ansöka om LVU. Socialsekreterarna kan på ett levande sätt beskriva ärendena. Berättelserna verkar finnas kvar inom dem och känns aktuella. De berättar fritt och verkar ha det "färskt i minnet" när de börjar berätta om ärendet.

Socialsekreterarna beskriver känslor som ilska, uppgivenhet och maktlöshet. Billqvist (1999) skriver att socialsekreterarens ofta känner känslor av maktlöshet och uppgivenhet trots deras relativt stora handlingsfrihet och möjlighet till maktutövning. Handlingsutrymmet underlättar inte alltid arbetet utan är också betungande och ångestskapande.

I och med att ärendet överlämnas till domstolen så markeras gränsen för gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme. Socialsekreteraren har gjort en bedömning om att ett barns behov inte blir tillgodosedd samt att det inte kan ske på frivillig väg. Domstolen skall besluta om deras bedömning är riktig eller om barnens behov kan tillgodoses på frivillig väg. När domstolen avslår ansökan och hänvisar till insatser på frivillig väg så "äger" socialsekreteraren på nytt problemet, det problem som hon inte bedömde att det fanns möjlighet att lösa på frivillig väg. Känslor av maktlöshet, oro och uppgivenhet kommer över socialsekreteraren. Lipsky (1980) menar att gräsrotsbyråkratens arbetsvillkor medför ökad risk för utbrändhet och hög personalomsättning med anledning av hög arbetsbelastning, konstant resursbrist i

kombination med ambitiösa politiska mål samt att de har direktkontakt med de berörda människorna.

De flesta socialsekreterarna var nöjda med sin insats och anser inte att de kunde ha handlat så mycket annorlunda. Några beskriver en lättnad i att överlämna beslut och därmed ansvar till länsrätten och använder även detta för att underlätta samarbetet med klienten genom att lägga över ansvaret på någon annan. Lipsky (1980) menar att gräsrotsbyråkraten ofta försvarar sitt handlande med att förneka sitt handlingsutrymme och skylla på lagar och rutiner som styr dennes arbete.

Några socialsekreterare gör en positiv omskrivning av det som hände. Man beskriver att det trots allt blev en markering gentemot familjen som kan ha satt igång en process. Gentemot samarbetspartners har man visat att man prövat saken i högre instans, vilket kan bidra till något positivt i samarbetet och kanske till och med få andra samarbetspartners att ta större ansvar för barnets skydd, exempelvis att skolan blir mer uppmärksam på barnet. Detta, att finna något fördelaktigt av situationen, kan vara en copingstrategi som bland annat Rönmark (1999) skriver om. En sådan strategi kan reducera stress och känsla av maktlöshet. Genom att använda sig av en sådan strategi kan man motverka risken för utbrändhet.

5.2.2 Socialsekreterarnas upplevelser kring samarbetet

De flesta av de intervjuade socialsekreterarna beskriver samarbetet som bra eller okej under utredningstiden. Trots att de flesta upplevde att de hade ett gott samarbete så beskriver hälften att de fått en svart roll i arbetet med klienten och att det ibland kan vara en medveten strategi men oftast "händer" det bara. Socialsekreterarna verkar ha en väldigt generös syn på vad ett gott samarbete innebär då beskrivningarna innehåller aggressivitet, psykisk ohälsa och våld. Man kan ha funderingar kring hur klienterna uppfattade samarbetet. Det kan vara så att socialsekreterarna uppfattar ett gott samarbete på grund av att klienten skenanpassar sig under en hotfull situation som Carlsson (2003) beskriver i sin avhandling. Eller är det så att socialsekreterarna vant sig vid att samarbeta under svåra omständigheter och därför inte har så höga krav på vad ett gott samarbete innebär.

Carlsson (2003) skriver att grundläggande för hjälpprocessen är i vilken mån aktörerna haft en gemensam syn på problem och hjälpbehov. När man hamnar långt från varandra och ett tolkningskrig utbryter avstannar samarbetet. Klienten kan skenanpassa och underkasta sig socialsekreteraren i de fall motsättningarna inte löses. Frågan är om man kan ha ett gott samarbete när man arbetar för att barn skall omhändertas mot föräldrarnas vilja?

Socialsekreterarna beskriver här ett samarbete som gör det möjligt att genomföra en utredning genom samtal och dialog, det vill säga att klienten samverkar till utredningens genomförande. Socialsekreteraren uppfattar sig ha en relativt god relation, men egentligen kanske det handlar om en skenanpassning från klientens sida och att det hindrar det fortsatta samarbetet. När klienten får möjlighet att välja, väljer man ändå att avsluta kontakten. Relationen kanske inte var så god som socialsekreteraren uppfattat det?

Lennéer-Axelsson/Thylefors (1999) hänvisar till forskning som tyder på att behandlarnas personlighet är avgörande för behandlingens resultat. Även Carlsson (2003) lyfter fram ett ömsesidigt gillande som avgörande för att det skall bli hjälp. Vår studie påvisar inte något samband mellan att man som socialsekreterare beskriver en bra relation innan domen och hur kontakten med socialtjänsten ser ut efter domen.

En socialsekreterare som beskriver relationen till klienten under utredningstiden som relativt god beskriver att den fördjupades efter domen. Relationen kan även ha påverkats av att socialsekreteraren var tillfreds med domen. Denne socialsekreterare kände sig osäker på att ansöka om LVU från början.

5.2.3 Socialsekreterarnas tankar och upplevelser utifrån sin dubbla roll

Efter domen beskriver tre av socialsekreterarna att det blev en maktförskjutning och att deras förhållningssätt förändrades i och med det. Fem av socialsekreterarna upplevde inte att det skedde en maktförskjutning och två ville inte sammankoppla ordet makt med klientarbete. Utifrån socialsekreterarnas berättelser verkar det ha skett en maktförskjutning i minst sju av tio ärenden, men socialsekreterarna har inte velat sammankoppla detta med makt som ofta upplevs som ett negativt ord. Skau (1992) skriver om dubbelheten i att vara både tjänsteman och hjälpare och påpekar vikten av att vara medveten om denna dualism för att undvika omedvetna strategier. Bernler/Johnson (2001) skriver om resursmakt och tilldelad makt och i denna process har socialsekreteraren båda dessa och därmed ett maktövertag över klienten. Socialsekreteraren har resurser i form av kunskap kring hur processen skall drivas och har fått makt av samhället att genomföra utredningen och driva processen mot den enskildes vilja. Även Skau (1992) beskriver hur socialsekreteraren har makten att forma utredningen och därmed har tolkningsföreträde och rätt att beskriva hur någon annans liv ser ut. Klientens liv beskrivs utifrån facktermer och teorier och klienten blir förödmjukad och upplever ett utanförskap. En viktig aspekt i socialsekreterarens makt är enligt Egelund (1997) den tolkningsrätt socialsekreterarna har och som många beslut fattas utifrån. Att domstolen avslår en ansökan visar på gränsen för denna rätt. Några av de intervjuade uttrycker tankar kring vad domstolens beslut säger om deras professionalitet och vad kollegor tänker.

Socialsekreterarna i vår studie har inte fått sitt agerande sanktionerat av klienten och därmed är det inte vad Bernler/Johnsson (2001) kallar för bekräftad makt eller en metakomplementär relation. Bernler/Johnsson menar att all behandling måste bygga på bekräftad makt. Detta innebär att en omförhandling måste till efter domen för att få till stånd ett nytt kontrakt med klienten där han bekräftar socialsekreterarens makt och rätt att arbeta vidare i fortsatt behandling. Studien visar att en omförhandling sällan sker utan att det är klienten som upprättar villkoren för den fortsatta relationen. Det framkommer inte att socialsekreterarna har en medveten strategi för att en omförhandling skall komma till stånd. I och med det får klienten ett större maktutrymme.

5.3 Bedömde socialsekreterarna att barnens behov blev tillgodosedda?

Två socialsekreterare anser att barnens behov blev tillgodosedda. Socialsekreterarna beskriver en trötthet och uppgivenhet efter domstolens avslag, vilket verkar bidra till beslutet att inte överklaga beslutet. I de intervjuer vi gjort har ingen socialtjänst överklagat beslutet och i enbart ett ärende har det framkommit att socialtjänsten vid intervjutillfället har gjort en ny ansökan.

Några socialsekreterare efterfrågar nya arbetsrutiner på arbetsplatserna där man sätter sig ner och ordentligt diskuterar kring att eventuellt överklaga. Många uttrycker att de vill avvakta och se vad som händer, men att tiden gått och att flera handläggare sedan har bytts ut. Här finns det risk för att socialtjänsten tappar kunskap och fart. Detta är svårt att bedöma eftersom

vi inte vet hur ärendet hade utvecklats om samma handläggare hade varit kvar i ärendet. Klart är dock att endast en ny ansökan har inlämnats.

Ponnert (2007) skriver i sin avhandling om mötet mellan rättsväsendet och den sociala praktiken. Hur socialtjänsten genomför sina utredningar för att passa in i rättssystemet och att socialsekreterarna förknippar tvångsvårdsprocessen med att förlora kontrollen i ärendet och att man därmed föredrar frivilliga lösningar. En ansökan om LVU kan innebära en risk att man helt tappar kontrollen och insynen i familjens liv då samarbetet riskerar att brytas. Socialsekreterarna använder sig av olika strategier i domstolsförhandlingen. Ponnert visar på att man i miljöärenden använder sig av strategin att varva positiva och negativa omdömen kring föräldrarna för att säkerställa samarbetet om länsrätten avslår ansökan. Ponnert menar att denna strategi försämrar utredningen då barnets situation beskrivs mer vagt och mångtydigt, vilket i sin tur kan leda till att länsrätten avslår ansökan. Värderar socialsekreterarna samarbetet och relationen med föräldrarna, för att säkerställa kontrollen i ärendet, så mycket att det påverkar utredningen och därmed utgången av domen? Några socialsekreterare är i efterhand kritiska till den skrivna utredningen och önskar att barnens behov och föräldrarnas brister hade framkommit tydligare. Kanske är detta ett resultat av socialsekreterarnas önskan om att skydda barnen genom att bibehålla en god relation med föräldrarna?

Ingen reflekterar över vad familjen har utsatts för och att man försatt dem i en svår situation. Socialsekreterarna väljer istället att se det positivt, att det kan ha lett till något positivt för föräldrar och barn. Det kan vara ett sätt att försvara sitt agerande både avseende ansökan och att man valt att inte överklaga. Detta kan vara en copingstrategi som Rönmark (1999) skriver om.

5.4 Vilket behov av stöd från organisationen efterfrågar socialsekreterarna?

Utifrån sin tillsyn råder länsstyrelsen socialnämnderna till att lägga vikt vid att ha ett tydligare barnperspektiv, bättre beskriva riskerna för barnets hälsa eller utveckling, utreda föräldraförmågan i större omfattning och att utreda båda föräldrarnas förmåga, förbereda den muntliga förhandlingen, överklaga i övre instans och att ansöka igen. Likaså menar de att ett angeläget område för socialnämnderna är att förbättra rutinerna kring uppföljning och utvärdering. Flera av de intervjuade socialsekreterarna nämner att de önskade att de haft mer utrymme för att träffa och samtala med barnen. De har ambitionen att bli bättre på att lyfta fram barnperspektivet och beskriva deras hälsa och utveckling men känner att bristen på tid hindrar dem. Flera efterfrågar även rutiner kring uppföljning och utvärdering i dessa ärenden.

De flesta av socialsekreterarna är nöjda med det stöd de fått från närmsta chef. De känner att de fått möjlighet till handledning vid behov och de har känt stöd av chefen i sina bedömningar. Flera anser i efterhand att det hade varit bra om det funnits ännu mer möjlighet till diskussion och reflektion efteråt. Några hade önskemål om att chefen skulle ta ansvar för att träffa socialsekreterarna efter domen för analys och diskussion. Ingen uttrycker att de hade önskemål om extra handledning under processen, men någon kan i efterhand känna att det fanns ett behov av det. Handledning får den enskilde handläggaren när denne begär detta och det framkommer inte att detta stöd finns i några rutiner kring dessa ärenden utan den enskilde handläggaren förväntas begära det stöd den behöver. Här kan det finnas brister i stödet från

arbetsledning och organisation som enligt Rinnan/Sylvan (1994) kan öka risken för att drabbas av utbrändhet.

Morén (1990) hävdar att socialarbetaryrket kräver ständig utveckling av reflektionsvetkyg eftersom det är ett arbete som kräver ständig utveckling. En socialsekreterare som fick en väldigt ”vit” roll för familjen jämfört med de andra kollegorna beskriver hur det påverkade gruppen och svårigheterna det medför att få den rollen. Socialsekreteraren saknade reflektion och samtal kring rollfördelning och vad den gör med arbetsgruppen och oss själva i arbetet med familjen. Skau (1992) betonar också vikten av att dra lärdomar från sina och andras erfarenheter genom eftertanke och bearbetning. I intervjuerna framkommer att detta inte prioriteras utan socialsekreteraren uppslukas direkt av nya arbetsuppgifter. Endast i ett ärende framkommer det att man i anslutning till domen haft en genomgång av processen, samtalat kring känslorna hos de inblandade, analyserat och reflekterat och gjort upp nya handlingsstrategier. Socialsekreterarna försvarar sitt handlande med tidsbrist och väljer att distansera sig från ärendet genom att gå in i nya uppgifter och nedprioritera ärendet, vilket stämmer överens med Lipskys teorier (1980) om gräsrotsbyråkratens försvar och strategier.

Någon nämner brist på erfarenhet som en begränsning och föreslår handledning från en mer erfaren kollega, vilket kan tyda på att man är satt att genomföra uppgifter på egen hand som man inte har erfarenhet och kompetens till. Även detta utgör enligt Rinnan/Sylvan (1994) en riskfaktor för att drabbas av utbrändhet.

Flera av de socialsekreterare som vi intervjuat upplever att arbetsbelastningen och tidsbristen var något som försvårade arbetet. De upplevde en tidspress under arbetets gång med utredningen som minskade möjligheterna till reflektion och försämrade arbetet. De beskriver en stor psykisk påfrestning i arbetet med utredningen och arbetet med familjen efter domen. I tjänsten som utredande socialsekreterare har man i sin myndighetsutövning delegerats stor beslutanderätt, utrymmet för egna bedömningar är stort. Arbetet ställer krav på självständighet, samtidigt som man är beroende av de beslut som fattas av politiker. Ansvar för med sig en stor press att göra rätt bedömningar och lyckas föra klienten till det mål man anser vara det bästa för föräldrarna och deras barn. Som gräsrotsbyråkrat, tillika socialsekreterare, arbetar man under förhållanden som medför ökad risk för utbrändhet och hög personalomsättning. Flera av socialsekreterarna nämner personalomsättningen som ett problem och tänker att arbetets kvalité och insynen och kunskapen om dessa barns situation därmed försämras.

Stress brukar definieras som en obalans mellan omgivningens krav och den enskildes resurser. Socialsekreterarna i vår studie beskriver, i likhet med SSR:s studie (2006), en frustration då de i arbetet är satta att värna om barnen men inte finner vägar för att göra det i tillräckligt stor utsträckning på frivillig väg. Det framkommer även att socialsekreterarna upplever både personalomsättningen och arbetsbelastningen som för hög för att kunna utföra sina arbetsuppgifter enligt socialtjänstens intentioner.

Stress på grund av hög arbetsbelastning är inte lika skadligt om det finns möjlighet till återhämtning enligt Rinnan/Sylvan (1994). Brist på återhämtning kan leda till utbrändhet eller utmattningsdepression. Att arbeta med en LVU-utredning innebär inte bara en hög arbetsbelastning utan även en press som kommer utifrån arbetets karaktär med stort ansvar för ett barns situation, föräldrakontakter samt påtryckningar från andra inblandade. I intervjuerna finner vi socialsekreterare som berättar om barnens situation med ett brinnande engagemang och det är inte svårt att upptäcka att de tar sitt arbete på största allvar och att de brinner för det

de arbetar för. Utifrån vad Rinnan/Sylvan (1994) skriver kring utbrändhet finns det en ökad risk för socialsekreterarna att drabbas av detta. Socialsekreterarna beskriver även att det efter domen inte ges tid till reflektion och bearbetning då det arbete som man inte hunnit utföra under utredningens gång trycker på. Det framkommer inte att det i organisationen finns någon struktur till att ge dessa handläggare någon extra tid för vila och återhämtning utan snarare beskriver de att de kommit efter i sitt ordinarie löpande arbete och att detta också orsakar stress.

Någon nämner att ekonomin blev ett hinder för att genomföra den insats på frivillig grund som tjänstemännen bedömde skulle vara den bästa lösningen för barnet. Politikerna ansåg att insatsen blev alltför kostsam varför det ledde till en LVU-ansökan med förslag om ett mindre kostsamt alternativ. Som gräsrotsbyråkrat menar Lipsky (1980) att man har att förhålla sig till högt uppsatta politiska mål med verkligheten samt en konstant resursbrist då nytillförsel av resurser alltid tenderar att öka behovet inom de verksamheter som gräsrotsbyråkraten arbetar i.

6. SLUTDISKUSSION

När vi genomförde våra intervjuer mötte vi engagerade socialsekreterare, de flesta med lång erfarenhet av socialt arbete. De beskrev ”sina” ärenden på ett levande sätt och trots att det gått lång tid mindes de dessa barn och kunde förmedla sina upplevelser och känslor kring ärendet. Det blev tydligt att dessa barns situation hade berört och engagerat dem.

Socialtjänstens bedömning var att dessa barns behov inte blev tillgodosedda och att insatser på frivillig väg inte var tillräckliga eller inte gick att genomföra och beslutade därmed att ansöka om LVU. Socialsekreterarna ansåg vid intervjutillfället att deras bedömning kvarstod, men ingen valde att överklaga domen och i enbart ett ärende har man gjort en ny ansökan i länsrätten trots att planerade insatser i familjen inte kom till stånd. Socialsekreterarna har rättat sig efter domstolens beslut och tänkt att man får avvakta och inhämta mer kunskap kring ärendet innan man gör en ny ansökan.

Socialtjänsten ”tappar bort” minst två av tio ärenden efter domstolens avslag. Vad händer med dessa barn? Socialsekreterarna beskriver en trötthet efter domstolsprocessen, ett motstånd från familjen och att gammalt och nytt arbete som hopat sig under processen tar överhanden. Det aktuella ärendet nedprioriteras, domstolen har sagt sitt och socialtjänsten anpassar sig efter domen även om de inte anser att barnens behov blir tillgodosedda. Några nämner omsättning av personal och byte av handläggare som en möjlig orsak. Kanske skulle barnens skydd stärkas om det fanns en återrapporteringsskyldighet i dessa ärenden efter en tid? Det kanske skulle hjälpa socialsekreterarna att prioritera ärendet på arbetsplatsen och även hjälpa dem i den fortsatta kontakten med familjen kring de planerade insatser som familjen ofta samtyckt till under domstolsförhandling? Domstolen och /eller länsstyrelsen skulle då få en rapport över hur det går för dessa barn som socialtjänsten inte bedömt får sina behov tillgodosedda, barnen som befinner sig i gränslandet mellan tvång och frivillighet. Hur skulle domstolen reagera om det framkom att det i minst två av dessa tio ärenden inte finns några insatser från socialtjänsten alls och att det endast i hälften kommer till stånd de omfattande insatser som man ofta talar om vid domstolsförhandlingen? Kanske är det så att socialsekreterarna i Ponnerts (2007) avhandling bedömer situationen rätt när de är rädda för att förlora kontroll och insyn i barnens situation i en LVU-process. Ponnert beskriver att utredningen i miljöärenden påverkas av att socialsekreterarna värnar om den fortsatta relationen och

samarbete med föräldrarna. Detta gör att dessa utredningar blir mer vaga och otydliga. Kanske är denna strategi fel när fler ansökningar får avslag som grundar sig på miljön än på barns beteende? En utredande socialsekreterare bör i första hand fokusera på att skriva en bra och tydlig utredning och att det därefter, om relationen bryts, finns en handlingsplan för det. Vår studie pekar ändå inte på att relationen bär genom den process som en ansökan om LVU innebär och utgör därmed inget skydd för dessa barn.

Socialtjänsten har enligt lag det yttersta ansvaret i samhället för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. I lagtexten framgår det dock inte vilka befogenheter socialtjänsten har när vårdnadshavarna motsätter sig kontakt då LVU inte är tillämplig, vilket skapar en osäkerhet hos socialsekreterarna. När det gäller ärenden som rör oro för en ungdoms beteende finns möjlighet att enligt 22 § LVU besluta om så kallat mellantvång, vilket innebär att socialtjänsten kan besluta om insatser trots att den unge eller dennes vårdnadshavare inte samtycker, utan att det föreligger en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling. Detta lagrum är inte tillämpligt i miljöärenden. Kanske finns det därför en större gråzon mellan tvång och frivillighet där barn kan fara illa i miljöärenden?

Vi uppfattar att det i intervjuerna tydligt framkommer svårigheter med socialsekreterarens dubbla roll. Socialtjänsten arbetar med både stöd och kontroll. Först motiverar socialsekreteraren familjen till att ta emot frivilliga insatser, för att sedan ansöka om att omhänderta deras barn mot deras vilja, för att sedan på nytt arbeta med stödjande insatser i samma familj. Vi har uppfattat att socialsekreterarna först arbetat för att få till stånd frivilliga insatser i de aktuella ärendena, men när man bedömt att det inte varit tillräckligt har man ansökt om LVU. I uppsatsens inledning ställde vi oss frågan om detta är ett omöjligt uppdrag. De resultat vi funnit är att man helt förlorar kontakten med familjen i minst två av tio ärenden och endast får till stånd omfattande insatser i fem ärenden, vilket vi inte anser vara ett tillfredsställande resultat. Inte heller att endast två handläggare finns kvar i ärendet. Grundläggande i socialt arbete är att styrka klienten till att tro att förändring av livssituationen är möjlig. Hur går det då när socialsekreteraren tappat tron på att tillräcklig förändring är möjlig för att ge barnen tillräckligt goda levnadsomständigheter? Kanske fungerar det inte att arbeta med stöd och behandling med en familj när man inte kan hitta en grundläggande samsyn kring hur situationen ser ut och vad familjen behöver för hjälp?

Flera av de författare som vi hänvisar till i vår studie betonar vikten av att relationen mellan socialsekreterare och klient i stor utsträckning innehåller justhet, respekt, ömsesidigt gillande och tillit för att klienten skall våga påbörja arbetet mot förändring. Kanske går detta förlorat i en LVU-process och ersätts med känslor av misstänksamhet, ilska och kränkning?

Socialsekreterarna beskriver att de har bra stöd från sin närmsta chef och kollegor. De efterfrågar dock mer tid för reflektion, analys och diskussion kring dessa ärenden. Det framkommer inte att man har någon plan för hur man skall gå vidare vid ett eventuellt avslag i domstol utan tiden går medan man försöker hitta nya strategier och få till stånd ett samarbete med familjen i ärendet. Någon av socialsekreterarna föreslår att ansvarig chef skall ansvara för att samla de ansvariga handläggarna efter domstolens avslag för att analysera situationen, överväga att eventuellt överklaga domen samt upprätta en handlingsplan. Vi tänker att chefen redan vid en ansökan ha med i beräkningen att samarbetet mellan socialsekreterare och familj kanske inte är möjligt och därför ha en plan för hur det skall hanteras så att det inte drar ut på tiden mellan domstolens beslut och att insatser kommer till stånd. Extra viktigt är det att chefen initierar dessa samtal med tanke på den höga personalomsättningen som är på socialkontoren och som även visar sig i denna studie då endast två handläggare finns kvar i de

aktuella ärendena. Vi föreslår att chefen skall ansvara för att uppföljning av dessa ärenden sker var tredje, var sjätte månad för att samtala kring hur det gått med de frivilliga insatserna och bedöma om de är tillräckliga för att tillgodose barnens behov eller om socialtjänsten bör ansöka om LVU på nytt. Risken med en hög personalomsättning i dessa ärenden är att kunskap och engagemang i ärenden går förlorade och att dessa barns skydd därmed minskar. Denna förlust skulle kunna minskas av att chefen tar ansvar för att följa upp dessa ärenden. Att det kommer in ny personal behöver inte bara vara negativt. En ny handläggare kan komma med ny energi och se med andra ”glasögon” och har kanske andra förutsättningar att få till stånd ett bra samarbete med familjen kring frivilliga insatser då de inte deltagit i den påfrestande process som en LVU ansökan innebär.

De socialsekreterare vi har mött i intervjuerna har ”brunnit” för sin uppgift och upplevt tillkortakommande och frustration över dessa barns situation. Vi tänker att organisationen bör vara uppmärksam på socialsekreterarens situation och välbefinnande under en sådan här process då yrkesrollen innebär ökad risk för stress och utbrändhet. Vi tänker att socialsekreterarnas önskemål om tid för reflektion skulle kunna motverka denna risk. Önskvärt hade det varit att det fanns möjlighet att inom arbetets ram återhämta sig och komma ikapp med de arbetsuppgifter man inte hunnit med under processen.

Vi vill till slut betona att underlaget i denna studie är alldeles för begränsat för att dra några generella slutsatser. Vi hoppas dock att vår studie får bli en väckarklocka för oss som arbetar med barn- och ungdomar i myndighetsutövning att skapa en struktur kring uppföljningen av dessa ärenden. Vi tänker att vår studie visar på ett behov av att dessa frågor lyfts fram och belyses på ett mer övergripande plan i socialt arbete.

REFERENSER

Ahrne, G. (1999). *Organisationer och människor*. Ut Göran Ahrne & Peter Hedström, (Red.), *Organisationer och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Akademikerförbundet SSR (2006). *Socialsekreterares arbetsituation Våren 2006*. Stockholm: Akademikerförbundet SSR.

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bernler, G. & Johnsson, L. (2001). *Teori för psykosocialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bernler, G. & Johnsson, L. & Skårner, A. (1993). *Behandlingens villkor*. Om relationer och förväntningar i det sociala arbetet, Stockholm: Natur och Kultur.

Berglind H. (1995). *Handlingsteori och mänskliga relationer*, Borås: Natur och Kultur.

Billquist, L. (1999). *Rummet, mötet och ritualerna - en studie av socialbyrån, klientarbetet och klientskapet*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete: Akademisk avhandling 1999:4.

Claezon, I. (1987). *Bättre beslut: en studie om handläggning av omhändertagande av barn*. Umeå: Umeå universitet, Institutionen för socialt arbete. (ak. avh.)

Carlsson, B. (2003). *Så blir det hjälp- om hjälpprocesser i socialt arbete*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete.

Cullberg J. (2006). *Kris och utveckling*. Stockholm: Natur och Kultur.

Egelund, T. & Halskov, T. (1986). *Socialt arbete i praktiken*. Lund: studentlitteratur.

Eriksson, B. (1999). *Klientbaserad kvalitetsgranskning av socialtjänsten: utveckling av ett instrument för att granska socialtjänstens individ- och familjeomsorg ur ett klientperspektiv*. Rapport ur socialt arbete nr 90 1999. Stockholm: Institutionen för socialt arbete.

Hammarlund, C-O. (2001). *Bearbetande samtal*. Stockholm: Natur & Kultur.

Hasenfeld, Y. (1983). *Human Service organizations*. University of Michigan, Michigan.

Hillegard L. Keiser L & Ravn L. (1985). *Sorg och kris*. Malmö: Liber.

Holme I.M. /Solvang B.K. (1997). *Forskningsmetodik*, Lund: Studentlitteratur.

Hydén, L-G. & Hydén, M. (1997). *Att studera berättelser*. Stockholm: Liber.

Kullberg, C. (1994). *Socialt arbete som kommunikativ praktik. Samtal med och om klienter*. Linköping: tema kommunikation.

Kvale, S (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur.

Lagtexter för socialtjänsten 2008. Stockholm: Gothia Förlag.

Lennér-Axelsson B. & Thylefors I. (1999). *Psykosocialt behandlingsarbete*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lipsky, M. (1980). *Street-level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. Russel Sage Foundation, New York.

Länsstyrelsens rapport, *LVU-vård som inte blev av*. Jönköpings län, meddelandenummer 2004:37.

Merriam, S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*, Lund: Studentlitteratur.

Meuwiusse, A. & Sunesson, S. & Swärd, H. (2000). *Socialt arbete, en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Morén, S. (1990). Det hotfulla erbjudandet. Sandberg, J., Morén, S. & Nygren, L. *Tre röster om socialt arbete*. Rapport 33, Institutionen för socialt arbete, Umeå Universitet.

Morén, S. (1996). *Förändringens gestalt*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Norström, C. & Thunved, A. (2007) *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 Januari 2007*. Stockholm: Norstedts juridik.

Oxenstierna, G. (1997). *Socialtjänstens förutsättningar för barnavårdsarbete. En studie om villkor, påfrestningar och resultat*. Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbetet.

Ponnert, L. (2007). *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Rinnan, T. & Sylwan, U. (1994). *Hjälparens utsatthet, psykiska påfrestningar i social omsorg*. Borås: Natur och Kultur.

Rönmark L. (1999). *Fallna löv. Om coping vid förlust av små barn*. Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete: Akademisk avhandling 1999:8.

Skau, M.-G.(1992). *Mellan makt och hjälp, förhållandet mellan klient och hjälpare i ett samhällsperspektiv*. Liber, Stockholm.

SOSFS 1997:15 (S) *Tillämpningen av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Socialstyrelsens allmänna råd. Stockholm: Socialstyrelsen.

Törnquist, A. (2004). *Mellan relation och resultat- utvärdering och kunskapsbildning på socialkontor*. Göteborgs universitet, institutionen för socialt arbete, Skriftserien 2004:3.

Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, Lund : Studentlitteratur.

FRÅGOR TILL INTERVJUN

1. När gjordes ansökan i det aktuella ärendet?
2. Anledningen till ansökan i korta drag?
3. Anledningen till avslag i korta drag?
4. En eller två handläggare? Hade/fick ni olika roller under utredningsarbetet? Vilken var din roll?
5. Hur upplevde du /kändes det för dig att Länsrätten avslag ansökan?
6. Hur upplevde du att ditt samarbete med föräldrarna var under utredningstiden/innan Länsrättens dom?
7. Upplevde du att samarbetet förändrades efter Länsrättens dom?
8. Hur gick ni vidare? Förändrades ert arbete/arbetsformer?
9. Vilka svårigheter upplevde du i arbetet med familjen efter Länsrättens dom?
10. Förändrades maktrelationen?
11. Upplevde du att föräldrarna såg på dig på ett annat sätt efter domen? Upplever du att du fick en försvagad position?
12. Hur förändrades du i ditt agerande och bemötande i förhållande till föräldrarna?
13. Berätta om/beskriv ert första samtal efter Länsrättens dom.
14. Önskar du att du hade gjort något annorlunda?
15. Fick ni till stånd någon insats?
16. Blev barnets behov tillgodosedda?
17. Ansökte ni igen?
18. Hade det varit bättre utifrån barnets behov att ingen ansökan inlämnats?
19. Kan du se att andra faktorer påverkade det fortsatta arbetet?
20. Hur nöjd är du med hur du hanterade situationen?
21. Önskar du att du hade gjort något annorlunda?
22. Vad hade kunnat hjälpa dig att handla annorlunda?
23. Agerade du på det sätt du ville? Om inte, vad hindrade dig?

Kvinna/ man:
År i yrket:

INFORMERAT SAMTYCKE

Syfte

Syftet med studien är att redogöra för hur socialsekreterarna upplever att det fortsatta samarbetet och arbetet med familjen efter att domstolen avslagit en LVU-ansökan.

Genomförande av studien

Vi kommer att genomföra tio kvalitativa intervjuer med socialsekreterare som arbetar med barnavårdsutredningar och som har erfarenhet av LVU-ärenden som har behandlats i domstolen och där avslagits.

Behandling av persondata

Alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt. Intervjun sammanställs utan socialsekreterarens namn och namngiven kommun. Kodnyckeln kommer att förstöras.

Skriftligt samtycke

Jag har blivit informerad om vad studien gäller. Jag samtycker till att medverka i studien under de förutsättningar som nämnts ovan. Jag vet att jag när som helst kan avbryta intervjun.

.....
Namn

.....
Datum